

FORSKER FORUM

NR. 126 JULI 1999

Angreb på selvstyret

Forskningsministeriet blander sig i, hvordan KU udformer sit lønsystemer.

Det har ministeriet slet ikke ret til og bevæger sig på grænsen af overenskomstbrud, mener ekspert i arbejdsret

Med bløde formuleringer om 'udviklingskontrakterne' forsøger Forskningsministeriet at gøre disse spiselige for universiteterne. I mere konkrete forhold viser ministeriet imidlertid stor lyst til at detailstyre. Ministeriet har senest irettesat Københavns Universitet, fordi KU's lokale rammeaftale om det nye lønsystem ikke passer ministeriet. Chefjurist i Forskningsministeriet Thorkil Meedom forklarer:

"Vi vurderer overordnet, at KU-aftalen kan blive for dyr på langt sigt. Men vi har ikke givet noget påbud om, at de skal lave det om. Vi mener således ikke, at KU-aftalen er overenskomststridig. Men vi har efter en vurdering af indholdet i aftalen anbefalet, at den ikke forlænges efter den 1. juni 2000. I praksis kan KU således godt forlænge aftalen ...".

Ministeriets fremgangsmåde – påbud, henstilling eller anbefaling - er imidlertid et indgreb i de frie forhandlinger:

"Ministeriet bevæger sig på grænsen af overenskomstbrud", mener arbejdsretsjurist Jens Kristiansen, der er prodekan på KU-jura og selv har været med til at forhandle KU-aftalen. Han henviser til, at overenskomsten fastlægger en vis generel ramme, men derudover henlægges det mere konkrete til det lokale niveau: "Og Finansministeriet har faktisk understreget det betydelige lokale råderum samt det vitale i, at der er tale om decentrale beslutninger. Dette underminerer Forskningsministeriet med sin indblanding".

Ånden i aftalen

Forskningsministeriet forklarer: "Ånden i aftalen går noget på tværs af det nye lønsystem. Efter sin

ordlyd tilstræber den, at alle skal have det samme og den går tæt på at garantere faste tillæg. Dette er i strid med ånden i overenskomsten, hvor det nye lønsystem skal baseres på en højere grad af differentiering og individualisering", siger chefjurist Meedom.

Han bliver imidlertid kraftigt modsagt af KU-juristen: "Forskningsministeriet har efter min opfattelse ikke kompetence til at udstikke retningslinier for KU's lønforhandlinger. Universitetsloven bygger på universiteternes selvstyre, også i økonomiske og personalemæssige anliggender", siger Jens Kristiansen.

KU har da også afvist ministeriets indblanding, fordi universitetet ikke mener at være gået ud over de givne rammer.

Autonomi og selvstyre?

Ministeriets handlemåde ses af andre som et klart symptom på, at "selvstyret" ikke er reelt: "Handlemåden viser tydeligt stor styringsinteresse i ministeriet; man mener at have ret til at detailstyre", konstaterer KU-fællestillidsmand John E. Andersen. Han finder det tankevækkende, at når KU laver et lønsystem, som tager hensyn til arbejdspladskulturen, markedsvilkår mm., så får universitetet at vide, at det skal man holde op med.

"Læg lige mærke til, at vi ikke har lavet et system, som modvirker lønforskelle. Vi har bare sikret, at indgangslønnen ikke bliver mindre end en gymnasielærers, og at man får tillæg, som svarer til normalsluttønnen".

KU spækket 3
Ånden i den ny lønftale er for dyr, mener Forskningsministeriet. KU mener ikke at have gjort noget galt

DJØF'erne kommer? 4
Er DJØF'erne ved at overtage styringen af universiteterne?

Intet nyt 6
Forskningspolitisk årsmøde var en tam affære

Internationalt tema:

Norge og England 7

Spansk turbulens 8
Medarbejderdemokratiet på universiteterne er truet, da både socialister og konservative vil have det afskaffet. Den største fagforening siger nej

Ingen rekrutteringsproblem 10
Studerende står i kø for at komme ind på de tekniske universiteter i Spanien

Portugal 11
Private universiteter er et tveægget sværd, siger ekspert i universitetsforhold

Italiens kvalitetskrise 12
Topprofessorer bijobber og nogle viser sig endda sjældent på universitetet, men hæver alligevel fuld løn, afslører italiensk professor.

Tyske masseuniversiteter 14
Tyske studenter giver bundkarakterer til de store universiteter og roser samtidig de små

Univers:
Fuld yringsfrihed 23
Sektorforskere har samme yringsfrihed som alle andre borgere i landet, fastslår jurist i kølvandet på en kontrovers om yringsfrihed på GEUS

Bagside
Uvidenskabeligt dyneløft

jØ

Medlemsblad for DM's universitetsansatte (ULA), DM's forskningsinstitutions ansatte, DJØF's undervisnings- og forskningsansatte (under Overenskomstforeningen), samt IDA's undervisnings- og forskningsansatte.

Bladets leder udtrykker fælles holdninger. Øvrige artikler i bladet er ikke nødvendigvis i overensstemmelse med afdelingernes synspunkter. Eftertryk er tilladt med tydelig kildeangivelse.

Redaktion:

Lektor Leif Søndergaard, DM I
Lektor Lise Lyck, DJØF
Lektor Jens Heide, IDA
(ansv.hav. for dette nummer)
Lektor Carsten Y. Hansen, DM III
Journalist Jørgen Øllgaard (DJ)
Journalist Jan Vang-Lauridsen

Redaktionens adresse:

FORSKERforum
Lyngbyvej 32 F
2100 Ø

Telefon: 39 15 30 45 lok. 242
Fax: 39 15 32 64
E-mail: Joe@magister.dk

FORSKERforum

udkommer 10 gange om året.
Bladet udkommer den første uge i hver måned.

Næste deadline: 8. august 1999

www.forskeren.dk

Øvrige adresser:

Dansk Magisterforening
Lyngbyvej 32F
2100 Ø
Tlf. 39 15 30 45

Magistrenens Arbejdsløshedskasse
tlf. 39 15 39 15

DJØF
Gothersgade 133
PB 2126
1015 Kbh. K
tlf. 33 95 97 00

AAK – Akademikernes A-kasse
Nørre Voldgade 29
1358 Kbh. K
tlf. 33 95 03 95

IDA
Kalvebod Brygge 31-33
1780 Kbh. V
tlf. 3318 48 48

IAK
tlf. 33 18 49 00

Oplag: 8.000

Grafisk Produktion:

Poul Rømer Design
tlf. 33 13 39 32

Tryk: Nørhaven

Foto: Søren Hartvig
(hvor ikke andre er anført).

Universitetsledelse

Af **Jens Heide**, fmd. for IDA's undervisnings- og forskningsansatte

I 1993 blev den hidtige styrelseslov afløst af universitetsloven. Loven har altså været i kraft i godt 6 år - længe nok til at vurdere loven som det ledelsesinstrument politikere gav universiteterne. Som universitetsansatte er vi den gruppe, der har loven tættest inde på livet. Vi er enige i, at den gamle styrelseslov havde overlevet sig selv, og at der var behov for en ændret og mere effektiv ledelse af universiteterne. Vi er ligeledes enige i, at eksterne samfundsinteresser også bør have indflydelse på universiteterne. Samtidig blev det tilkendegivet, at loven skulle give selvstyret tilbage til universiteterne, den ministerielle detailstyring skulle ophøre, der skulle være ro om universiteterne. Kort sagt tilliden til universiteterne skulle genoprettes.

Hvordan har loven så virket i praksis? Er tilliden til universiteterne genoprettet? Er der ro om universiteterne? Synes de ansatte, at de har fået gode organisatoriske rammer at arbejde inden for? Er de eksterne samfundsinteresser blevet repræsenteret rimeligt i universiteternes ledelse og har de fået medindflydelse på mål og strategier? Mon ikke mange vil svare nej til alle spørgsmålene. Meget tyder derfor på, at universitetsloven er født med alvorlige systemfejl.

Mange føler, at de reelle beslutninger træffes i lukkede fora bestående af rektor og øvrige ledere (dekaner, studieledere og institutledere) i konsistorium, og den efterfølgende beslutning i konsistorium blot er en formalitet, idet ledergruppen sammen med de eksterne repræsentanter udgør et flertal.

Konsistoriums sammensætning bør ændres, så alle VIP-repræsentanter i konsistorium skal repræsentere de almindelige medarbejdere. Ledere er inhabile til at sidde i et overordnet organ, som i princippet kan underkende deres beslutninger. Disse ledere er velkommen til at deltage i konsistoriums møder - uden stemmeret. Som det er i dag kontrollerer ledelsen jo sig selv.

Tilsvarende bestemmelser bør indføres for fakultetsråd og med den samme begrundelse.

Der bør indføres en begrænsning for, hvor mange valgperioder i træk en valgt leder kan være leder for samme organ. Begrænsningen kunne f.eks. være to valgperioder for ledere valgt for fire år (rektor og dekaner) og tre valgperioder for ledere valgt for tre år (institutledere og studieledere). En vis rotation på lederposterne vil være en fordel både for institutionerne og de pågældende selv. Endelig bør en valgt leder kunne afsættes af det organ, som vedkommende er formand for. Hvis den valgte leder i væsentligt omfang ikke handler i overensstemmelse med de beslutninger, der træffes i organet, må det være op til organet selv at træffe beslutning om konsekvenserne heraf.

Det skal være obligatorisk for de valgte universitetsledere, at gennemgå en formel lederuddannelse. Mange af vores kolleger fungerer ganske udmærket som ledere, men der findes desværre også eksempler på ledere, der ikke har begreb om f.eks. elementær personaleledelse og samarbejde.

Derimod vender universitetslærerne sig mod forslagene - fra bl.a. Danmarks Forskningsråd - om ansatte ledere. For at skabe den nødvendige tillid og faglige accept blandt kolleger er det nødvendigt, at rektor og dekaner rekrutteres inden for universitetets egne rækker.

De eksterne samfundsinteresser skal være bedre repræsenteret i universiteternes ledelsessystem. I dag, hvor der sidder to eksterne repræsentanter i såvel konsistorium som fakultetsråd, har disse ikke den tilstrækkelige indflydelse på universiteternes mål og strategier, samtidig med at de skal deltage i en række mere driftsmæssigt betonedede beslutninger, der kræver en betydelig indsigt i de interne forhold på universiteterne, og som ikke har den store samfundsmæssige interesse. Der bør derfor oprettes et repræsentantskab med en bred repræsentation af de samfundsmæssige interesser. Repræsentantskabet vil få til opgave at beskæftige sig med de overordnede beslutninger vedrørende universiteternes mål og strategier.

Fakultetsrådenes kompetence bør øges i forbindelse med udviklingskontrakter og ansættelse og afskediggelse af VIP herunder fordeling af nyoprettede og ledige stillinger. Fordelingen skal ske efter indstilling fra institutterne for så vidt angår de forskningsmæssige hensyn og studienævnet/-ne for så vidt angår undervisningsbehovet.

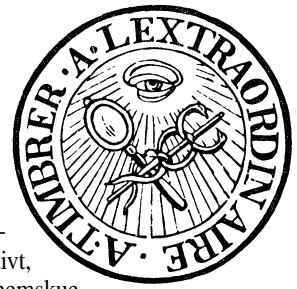
Der bør oprettes et organ på institutniveau bestående af alle VIP og repræsentanter for TAP og de studerende. Til organet skal henlægges følgende kompetencer: Beslutning om udformning af stillingsopslag, overordnet disponering af instituttets økonomiske ressourcer og planlægning af instituttets virksomhed. Hertil kommer, at organet med kvalificeret flertal skal kunne afsætte institutlederen.

Forskningsstyringen på institutniveau bør foregå ved at den enkelte VIP forpligtes til at fremlægge en overordnet forskningsplan for institutledelsen til godkendelse én gang årligt med henblik på at sikre en hensigtsmæssig balance mellem instituttets og den enkelte forskers interesser.

Imødekommes disse enkle forslag, vil man få genindført det demokratiske universitet med en god samfundsmæssig forankring.

Til kammeratlig samtale

KU spanket af Forskningsministeriet, fordi 'ånden' i den lokale lønaftale ville blive for dyr. Men KU mener ikke at have gjort noget galt ...

Københavns Universitet har været til kammeratlig samtale i Forskningsministeriet for at have lavet en lønaftale, hvor 'ånden' ikke helt svarede til ministeriets forventninger. Universitetets interne princip-aftale om det nye lønsystem er nemlig en 'guldaftale': lidt for god for de ansatte, mener ministeriet.

Ministeriet kræver større lønspredning – fx må nyansatte må ikke automatisk få en startløn, som svarer til de gamle forhold. I det hele taget er der for mange 'lighedstanker' og for meget ensartethed og automatik i KU-aftalen. Aftalen må derfor bortfalde 1. juni 2000, henstiller ministeriet.

KU har reageret skarpt på henstillingen. KU mener ikke at have bevæget sig ud over de givne rammer for det nye lønsystem. Og så henviser man i øvrigt til, at selveste Finansministeriet ved de netop overståede overenskomstforhandlinger slog på, at løn-aftaler i høj grad skal indgås lokalt, bl.a. så de kan tilpasses markedsvilkår og forholdene på de enkelte arbejdspladser.

Ministeriet: For meget lighed

"Vi vurderer overordnet, at KU-aftalen kan blive for dyr på langt sigt. På kort sigt ser det måske rimeligt ud, fordi den vil sikre overgangstillæg til dem, som vælger at gå over på det nye lønsystem. Men når folk, som starter nederst, garanteres tillæg senere i karriereforløbet, bliver den for dyr. Som aftalen er udformet, er det en nærliggende risiko, at der bliver tale om faste tillæg", forklarer Forskningsministeriets chefjurist Thorkil Meedom om baggrunden for 'henstillingen'.

Ministeriet mener, at KU-aftalen giver for lidt fleksibilitet, når såvel nyansatte som folk på sluttrin garanteres det samme, som de ville få efter det gamle lønsystem. Tanken i det nye lønsystem var, at den højere startløn på sigt skulle modsvares af en lavere slutløn, hedder det. Og samtidig modvirker mange faste og automatiske tillæg, at tillægspuljen indsnævres universitetets generelle "handlemuligheder", lyder Forskningsministeriets argumentation.

Uden at pege på konkrete retningslinier eller bekendtgørelser, som skulle være overtrådt, konstaterer ministeriet, at 'lighedstanker' og målsætninger om ensartethed og automatik bør være mindre fremherskende i universitetets fremtidige lønpolitik.

Ministeriet mener endelig, at aftalen pålægger KU unødige begrænsninger i forhold til lønforhandlinger med personer/fagforeningerne, idet de læser aftalen således, at der ikke må være en lønspredning ud over visse grænser.

Ministeriet: Tilsynsmyndighed

Chefjuristen siger, at Forskningsministeriet som 'tilsynsmyndighed' skal holde sig orienteret om universiteternes aktiviteter. "Vi er ansvarlige over for Rigsrevisionen. Det betyder, at vi i et eller andet omfang er forpligtet til at sikre, at der ikke sker 'lønfest' på området...", siger chefjuristen, der fortæller, at man fik øje på KU-aftalen efter en artikel i *MAGISTERBLADET* i 1998, hvor der under overskriften 'Guldaftalen' blev fortalt, at alle ansatte på KU var garanteret samme lønniveau som tidligere.

"Det var vi forpligtet til at kontrollere, fordi vi vurderede, at der i så fald ville være en nærliggende risiko for at der ikke var en optimal forvaltning af offentlige midler. Det viste sig så, at det ikke var helt rigtigt, hvad der stod i artiklen. Så derfor endte vi med at gå ud med en henstilling".

Arbejdsrets-jurist: Ministeriet uden kompetence

Arbejdsrets-jurist Jens Kristensen – der er prodekan på KU-jura – siger imidlertid, at det er i strid med hele overenskomstgrundlaget, når ministeriet blander sig specifikt i lønforhandlingerne, ikke mindst når indblandingen i første række tager sigte på at få bragt eksisterende forhåndsaftaler til ophør. Overenskomstgrundlaget forudsætter, at lønforhandlinger inden for det nye lønsystem – ud over basislønnen – er et anliggende mellem ledelsen og tillidsrepræsentanterne på den enkelte institution.

"Når ministeriet går ind og kommenterer deres utilfredshed med en lokal aftale – om den er god/dårlig - og begynder at udstikke mere specifikke retningslinier for, hvordan KU bør opføre sig, så er det i direkte strid med ok-grundlaget. Og det er et skærpende moment, at ministeriets indblanding reelt tager sigte på at få bragt nogle forhåndsaftaler til ophør, selv om disse ligger inden for rammerne i ok-grundlaget", siger Jens Kristiansen.

"Forskningsministeriet har i øvrigt ikke nogen almen kompetence til at udtale sig vejledende om lønspørgsmål. Den kompetence ligger hos Finansministeriet".

Ok-lønaftaler skal indgås lokalt

I ok-grundlaget er det udtrykkeligt forudsat, at disse skal foregå lokalt, siger KU-juristen. Forhåndsaftaler er et centralt element i det nye lønsystem, og tillægges ikke mindst stor betydning på medarbejdersiden.

I praksis kan det ske på mange måder, men det indgår, at der kan lægges en ramme på den enkelte institution mellem tillidsmand og arbejdsgiver. Det sikrer på

den ene side lønmodtageren et vist objektivt, forudsigeligt og gennemskueligt grundlag, der modvirker vilkårlighed", siger arbejdsmarkeds-juristen, der slutter:

"Men det er sandelig også en letelse for ledelsen på større arbejdspladser. Og her har ministeriet et meget lille indblik i virkelighedens verden. Det vil være fuldstændig umuligt at administrere, hvis KU skal til at lave individuelle forhandlinger og vilkår for hver enkelt ansat. Så skal der i hvert fald ansættes nogle flere i KU's administration ..."

Endelig gør han Forskningsministeriet opmærksom på, at organisationer flere gange er blevet idømt bod for overenskomstbrud for en tilsvarende indblanding i lokale lønforhandlinger på det private arbejdsmarked.

KU-aftalen: Konkurrencedygtig løn

KU-aftalen indebærer, at alle, der opfylder (på forhånd aftalte) kriterier for tillæg, skal kunne tildeles disse tillæg. Forhåndstillæg kan være dokortillæg, rekrutteringstillæg på et givet institut, kvalifikationstillæg eller funktionstillæg. Ved nyopslag af en stilling skal der ske en fastlæggelse af lønniveauet under hensyn til det ønskede kompetence- og kvalifikations-niveau samt eventuelle rekrutteringsproblemer.

Argumentationen herfor var, at lønniveauet for universitetslærere er for lavt sammenlignet med forholdene uden for universitetet. Det nye lønsystem skulle således bruges som løftestang for at hæve det nuværende slutniveau betragteligt, lød argumentationen.

I praksis skulle det betyde, at adjunker og lektorer efter det nye lønsystem med en normal arbejdsindsats og -kvalifikation mindst skal have en løn, der svarede til det gamle lønsystem.

Det er en argumentation, som universitetet holder fast på, efter at ministeriet har kritiseret aftalen: "Af den generelle aftale fremgår det bl.a., at det er universitetets mål at skabe så gode løn- og ansættelsesvilkår, at de kan medvirke til at tiltrække og fastholde kvalificerede medarbejdere. Det må være klart for enhver, at det er helt urealistisk, at universitetet kan rekruttere velkvalificerede videnskabelige medarbejdere til en løn, der er lavere end i det gamle lønsystem. Der er således en fornuftig sammenhæng mellem universitetets mål og lokalaftalens 'automatiske' basistillæg", lyder KU-direktør Else Sommers afslutningsreplik til ministeriet.

Nu venter KU spændt på ministeriets næste udspil.

jø

"De tror, alt er Store Juridiske Øvelsessal"

Er det manglende tillid til selvstyret, som lægger pres på universiteterne?
Og er det embedsmænd - djøf'ere, som er ved at overtage styringen?

FORSKERforum stiller spørgsmål om ansvar og magt til

- Forskningsministeriets forskningsdirektør, **OVE POULSEN**
- Aalborgs universitetsdirektør, **PETER PLENGE**
- statskundskabsprofessor **JØRGEN GRØNNE-GAARD CHRISTENSEN**
- naturvidenskabsdekan **HENRIK JEPPESEN** og
- KU-fællestillidsmand **JOHN E. ANDERSEN**

Universiteterne selv skyld i fremmed styring?

Er stigende programpuljer, flere undervisningsevalueringer mm. et resultat af, at politikerne ikke har tillid til universiteternes egne evner til at udøve selvkritik og prioritere indsatserne?

Ministeriedirektøren: "Nej, det er fuldstændig forkert. I absolutte tal er omfanget af puljemidler steget i 90'erne, men det skyldes, at det samlede forskningssystem har en stor bevillingsvækst. Fordelingen mellem basismidler og programmidler er i samme periode fastholdt på ca. 60-40% - og det har været et klart politisk mål. Tilliden til forskningssystemet er stor, og det afspejles netop af, at man har fastholdt en sund balance mellem en hovedpart af frie basismidler og en resterende del til forskellige programmer og emner, hvor det samfundsmæssigt er afgørende at sikre en koordineret og aktiv forskningsindsats".

Universitetsdirektøren: "Strategiske forskningsprogrammer udtrykker tillid til, at universiteterne evner at hjælpe samfundet med at omstille sig fra landbrugs- og industrisamfund til et viden(skabs)baseret samfund. Hvis programbevillingerne bliver for store i forhold til de frie forskningsbevillinger, kan de skævvride forskningsaktiviteten. Det skyldes, at der til programbevillinger er knyttet vilkår om, at universiteterne supplerer programbevillingerne med frie midler, og at programforskningen skal indlejres i universiteternes ordinære forskningsaktivitet, når programbevillingerne udløber".

Statskundskabsprofessoren: "Det handler næppe om tillid eller mistillid. Derimod har politikerne et stærkt behov

for at markere sig selv og deres partier. Det kan de bl. a. gøre ved at målrette og øremærke forskningsmidler til bestemte forskningsprojekter eller -mål. Det giver samtidig billedet af, at de er indstillet på at stille forskningen i samfundets tjeneste. Det samme fænomen kan iagttages på helt andre områder, såsom den sociale sektor og sygehusene. Tendensen understøttes af en stærk teknokratisk tilbøjelighed i embedsstanden: Decentralisering er godt, men styring bedst".

Dekanen: "Ja. Ministeriernes embedsmænd er ikke altid loyale over for institutionerne og orienterer om de mange positive tiltag, vi foretager. Og de støttes af en række rådgivere i den grå zone uden for den officielle rådgivningsstruktur, som ofte har en skjult dagsorden i forhold til forskningsråd og institutionerne".

Fællestillidsmanden: "Det drejer sig i højere grad om, at politikerne ændrer en stærk politisk styring til en konkurrencebaseret styring. Lærerne/forskerne skal konkurrere med hinanden, og institutionerne skal konkurrere med hinanden. Det har store omkostninger på individniveau med nyt lønsystem og tidsbegrænsede ansættelser mm. Og institutionerne skal konkurrere om nye uddannelser, fx it-høj-skole mm."

Er universiteterne er ikke som de andre sektorer?

Er det sådan, at universiteternes 'produktion' af studenter eller forskning og universitetets organisering er så forskellig fra andre sektorer, at det ikke har noget formål at overføre de almindelige moderniserings-krav fra den offentlige sektor. Vil udviklingskontrakter, magtfulde ledere, resultatløse vil således ikke have samme gennemslag på universiteterne som andre steder?

Ministerie-direktøren: "Jeg ved ikke, om universiteternes 'produktion' er helt så unik, som spørgsmålet lægger op til. Også andre sektorer skal enten forske på højt videnskabeligt niveau eller give unge mennesker en kvalificeret uddannelse. Men forsknings- og uddannelsesinstitutioner skal selvfølgelig ikke vurderes ud fra artsfremmede kriterier. Derfor tager udviklingskontrakterne afsæt i universiteternes egne planer og prioriteringer, og derfor udføres evalueringer altid af fagfæller. Universiteterne er således, modsat den offentlige sektor, ved lov sikret autonomi og selvstyre. Men alt det betyder jo ikke, at der ikke er forskel på det gode,

det jævne og det dårlige. Det er der, og det ved alle forskere og studerende. Målet er at få universiteterne til at pleje det gode og skære det dårlige bort - at fremme de mekanismer, der sikrer beslutninger og prioriteringer".

Universitetsdirektøren: "He who pays the piper, calls the tune", siger et britisk mundheld. I Danmark er universiteterne offentlige, overvejende skattefinansierede institutioner. Universiteterne må derfor finde sig i, at politikere og embedsmænd, der handler på politikernes vegne, forlanger oplysning. Og universiteterne må have ledere, der formår at skabe synlighed og tillid udadtil, og selv tillid og gode arbejdsforhold indadtil".

Statskundskabsprofessoren: "Det er en misforståelse, at universiteterne i den grad skulle adskille sig fra andre dele af den offentlige servicesektor. Problemet er snarere, at man på universiteterne har udviklet, delvis efter pres oppe- og udefra, et ganske velfungerende sæt af incitamenter. De fungerer faktisk, og de fungerer sandsynligvis bedre end Trøjborgs stærke ledere. Derfor burde politikerne stille spørgsmålet: Kan vi gøre incitamentstyringen så meget bedre, at vi tør slippe tøjlerne helt og overlade det til de enkelte universiteter at indrette organisation og studier i indbyrdes konkurrence?"

Dekanen: "Managementsprog bringer ingen fornyelse. Men at institutionerne forpligter sig til at sætte mål og prioritere er en selvfølgelighed, vi har gjort i mange år. Hvis udviklingskontrakterne er til intern markedsføring (et management-ord), skader det ikke. Men ja, vi kan lære af andre sektorer".

Fællestillidsmanden: "Det er da rigtigt, at universitetet er helt unikt. Der er ingen andre institutioner som denne, og netop derfor skal vi ændre os. Jeg så da hellere, at der blev lidt mere 'Det er sonofon-godaften', end der blev DDR ud af universiteterne. Universiteterne er nok okkenokkernes holdeplads, men okkenokkerne kan også udvikle sig".

Universiteterne djøf'iceres

Djøf'iceres universiteterne, fordi forskerne kun modvilligt vil indgå i forskningsrapporteringer, evalueringer mm.?

Ministerie-direktøren: "Jeg håber ikke, at forskere er modvillige til at indgå i forskningsrapporteringer, og det tror jeg heller ikke på, de er. Alle gode forskere vil da gerne offentliggøre og udbrede kendskabet til deres forskning, deres re-

*KU-dekan Henrik Jeppesen:
"Managementsprog bringer ingen fornyelse".*

*Forskningsdirektør Ove Poulsen:
"Universiteterne er ualmindeligt modstandsdygtige
over for djøf'icering".*

sultater og deres publikationer. Jeg tror heller ikke, at modviljen mod evalueringer er udbredt. Man skal blot sikre, som vi har gjort herhjemme, at det er fagfolk, der står for indhold og vurderinger, og at der typisk indgår en selvevaluering som led i processen. Den gode ledelse følger derpå op!"

Universitetsdirektøren: "Universiteterne er ualmindeligt modstandsdygtige over for djøf'icering. Det hænger måske sammen med, at universitetslærere er flasket op med opgaver som censorer, medlemmer af bedømmelsesudvalg, hverv i fagkyndige kommissioner og lignende".

Statskundskabsprofessoren: "Ja, jeg er alvorligt bange for, at nogle skulle tænke sig bedre om. Det er ikke ensbetydende med følgagtighed, men forudsætter snarere evnen til at spille konstruktivt tilbage".

Dekanen: "Nej, universiteterne deltager gerne. Problemet er antallet af rapporter, som ofte falder på samme tid, og at tidsrammerne er så stramme. Ph.d.-evaluering. Rigsrevision. Virksomhedsregnskab. Naturvidenskabelig evaluering. Taxametereftersyn og tit i sommerperioden, hvor de ansatte er på feltarbejde og til kongres.

Problemerne skyldes ofte, at djøf'erne i centraladministrationen kender for lidt til institutionernes forhold, især sundhedsvidenskab og naturvidenskab-teknik. De tror, alt er Store Juridiske Øvelsessal.

Vore egne djøf'er har en stor opgave i orientere deres kollegaer i det politisk/administrative system herom".

Tillidsmanden: "Det er jeg helt uenig i. Det er en rigtig offerstrategi, at det er altid nogle andres skyld! Der er ingen grund til at hænge medlemmer af en bestemt fagforening – djøf'ere - ud. Problemet kerne er, at politikerne igen ændrer styringsformen og gør universiteterne til topstyrede organisationer med ledere. Og det skal ikke overdramatiseres, for så længe vi selv vælger ledelsen, har vi så god en ledelse, som kan vælges – og væltes.

Og: Universiteternes udvikling bestemmes heldigvis fortsat i laboratorierne, ved skrivebordene og i auditorierne".

Byrdekvaling?

Det er helt rimeligt, at universiteterne som en offentlig institution dokumenterer ressourceforbruget over for politikerne / offentligheden. Men er disse dokumentationskrav eså ressourcekrævende og målene så skifter, at de har negativ indvirkning på universiteterne?

Ministeriedirektøren: "Der er som nævnt en række almene forventninger til offentlige institutioner om regnskab, årsberetning og anden information. I 90'erne har staten tilføjet virksomhedsregnskaber som et fornuftigt supplement. Men målene har ikke skiftet – det afgørende er synlighed og information. Forskningsministeriet har i øvrigt haft tæt kontakt med

universiteterne om de seneste virksomhedsregnskaber for netop at sikre, at 'regnskabskravene' ikke bliver irrelevante eller urimelige".

Universitetsdirektøren: "I stedet for at beklage sig over, at bureaukratiske opgaver lægger beslag på for meget god forskningstid, burde forskerne måske se det som prisen for at undgå djøf'icering. I øvrigt er det vel ikke urimeligt, at forskere lige som alle andre aflægger regnskab for, hvad modtagne bevillinger er brugt til?"

Statskundskabsprofessoren: "Ja, det er desværre rigtigt".

Dekanen: "Jo. Det er rimeligt at skulle dokumentere ressourceforbruget overfor de bevilgende myndigheder. Det mest ressourcekrævende er, at man spørger på en ny måde hver gang og ikke kender til genbrug af spørgsmål og svar. Det øger vores tidsforbrug, der så må tages fra forskning og undervisning".

Fællestillidsmanden: "Generelt er samarbejde mellem ministerium og universitetet uproblematisk. Men der kan være nævenyttige medarbejdere, der søger at koste rundt med universiteterne og de ansatte. På det seneste har der været en tydelig tendens til, at i stedet for jura og ordentlig forvaltning, får vi regler og bekendtgørelser, og det er politiske markeringer. Og når det sker på den måde, så har krav og mål negativ indvirkning på vores arbejde".

Fri forskning vs bunden

Tamt forskningspolitisk årsmøde, hvor direktør Jørgen Søndergaard, Forskningsforum, beklagede, at programmidlerne vokser på bekostning af frie midler, hvilket Forskningsminister Jan Trøjborg afviste

Der bliver ikke tænkt de store tanker her, men det er der selvfølgelig heller ikke lagt op til", "Det her får jeg ikke noget ud af, men så er det tilgængeligt godt med snakken i pauserne", "Det mest overraskende er, at Ove Poulsen ikke har åbnet munden i over tre timer" og "Jeg har da hørt det hele før".

Sådan lød fire typiske kommentarer som FORSKERforum lagde øre til i pausen ved Forskningsstyrelsens Forskningspolitiske årsmøde 1999, som forleden løb af stables i IDA's tætpakkede lokaler, mens solen fristende skinnede på vandet udenfor.

Størstedelen af årsmødet var præget af forudsigelig og flad polemik fra de utallige pinger, som var mødt op til det såkaldte brugermøde, hvor det tætteste man kom på brugerne var medlemmerne af diverse forskningsråd og rektorerne fra landets universiteter. Til gengæld var stort set alle aktører på den forskningspolitiske scene samlet: Forskningsminister Jan Trøjborg, formanden for Danmarks Forskningsråd, Søren Isaksen, og Forskningsforums direktør Jørgen Søndergaard – for blot at nævne et par stykker. Mødets vigtigste emne var balancen mellem forskningens forskellige finansieringsformer.

Aktuelt emne

Det er et brandaktuelt emne. Og Forskningsforums direktør Jørgen Søndergaard lagde ud med at konstatere, at de ikke-frie forskningsmidler fylder for meget i forskningsfinansieringen. Forskningsrådenes 'frie' midler er på det seneste faldet fra at have udgjort omkring 7% til at udgøre under 5% i år. "Tendensen synes at være klar: Der er i løbet af nogle år sket en relativ forskydning fra 'frie' midler til øremærkede midler, som målt i dagens priser udgør størrelsesordenen _ mia. kr", lød det.

"Der er også ulemper ved en stadigt stigende anvendelse af programmidler – det fører populært sagt til en stadig strøm af nye cigarkasser med hver deres – under tiden uhørt detailregulerede – vilkår. Risikoen herved er, at vi får for lidt og for dårlig forskning for pengene", sagde Jørgen Søndergaard. Han understregede, at forskningen skal leve op til både et kvalitetskriterium og et relevans kriterium, og at øremærkede programmidler kan være et hensigtsmæssigt middel til at tilgodese relevanshensynet. "Men set fra vores udgigspost ser det ud som om, at vi kunne få mere nytte af pengene uden at tilside-sætte de generelle formål, hvis vi kunne nå frem til en mere fleksibel udmøntning i tråd med en mål- og rammestyringsmodel", sagde han.

Trøjborg svarer igen

Trøjborg tog tråden op i sit oplæg. Han var åben for at diskutere, om der evt. skal en anden balance mellem frie og bundne midler, men kom ikke med et bud på, hvad det indebærer i praksis.

Til gengæld købte han ikke 'myten' om, at der er kommet stadigt mere styring af forskningen dvs. færre frie midler på bekostning af de bundne.

Forholdet mellem basismidler og bundne midler har været det samme op gennem 90'erne. I perioden 1992-98 har basismidlerne ligget på omkring 60%, mens de bundne midler har ligget på omkring 40%, forklarede han. Han beklagede dog, at der var meget uegnethed om, hvad der lagdes i definitionerne af frie og bundne midler, programmidler, basismidler osv., og påpegede, at Danmarks Forskningsråd har påtaget sig at kulegrave forskningsfinansieringen i Danmark. Mange i salen nikkede billigende.

Og så tegnede Trøjborg ellers et billede, der viste at der under den nuværende regering er sket en markant tilførsel af ressourcer til den offentligt finansierede forskning – et billede som ingen bestred – men beklagede samtidig at den private industri stadig ikke afsatte helt tilstrækkeligt med ressourcer til forskning. Fra salen blev det påpeget, at dele af de bevillinger som optræder som forskningsbevillinger i forskningsstatistikkerne reelt dækker over ministerielt udredningsarbejde, altså ikke rigtig forskning. Samt at der ikke følger tilstrækkelige overheads med bevillingerne fra forskningsrådene. Typisk ligger overheadsene på 20%, mens flere sektorforskningsinstitutioner tager overheads på 80-100%.

Den eneste 'lille bombe' som Trøjborg kastede, var udsagnet om "at ledelsesreformerne på universiteterne ikke er overståede, men at der vil komme nye initiativer". Han uddybede ikke, hvad han har på tapetet. Det gjorde derimod Søren Isaksen fra Danmarks Forskningsråd. Han fremlagde, hvordan de vil gribe deres kulegravning af forskningsmidlerne an.

Undersøgelsens udgangspunkt

"En af de fornemmelser vi har er, at verden kan se helt forskellig ud på mikro- og makroniveau", sagde Isaksen. Hermed

hentydede han til, at forskningsmidlerne overordnet set er vokset. "Men hos de dygtigste og mest lovende forskere ... er situationen måske u hensigtsmæssig og hæmmende for kreativiteten og udviklingsmulighederne. Man hører om nyudnævnte universitetsprofessorer, der kun har få tusinde kroner afsat til driftsudgifter – og det billede er mere det normale end det unormale. Og fra arbejdet med sektorforskningen har vi fornemmet, at en betingelse for interne basismidler er, at man skaffer sig tilsvarende eksterne midler". Det ledte til at han konkluderede, at der derfor måske ikke er så stor modstrid i de meldinger, der kommer fra forskellige niveauer i forskningssystemet – selvom det umiddelbart virker sådan.

Isaksen påpegede dog, at universiteterne ikke skal forvente, at Forskningsrådet peger på, at de skal have flere basismidler. "Hvis et af problemerne er, at der slet ikke er frie udviklingsmuligheder på universiteterne selv. Tror vi så, at det hjælper at give dem flere basismidler? Næppe. De vil formodentlig stadig blive bundet til lønmidler. Måske primært til at fastholde eksisterende medarbejdere fremfor at udvikle nye muligheder og medarbejdere", sagde han og fortsatte: "Og hvis vi blot uden videre øger midlerne i de eksterne strenge. Vil det så ikke blot give de nødlidende institutioner flere problemer pga. manglende evne til at medfinansiere de eksterne midler". Endelig mente, han også at 'den eksterne streng' hovedsageligt skal tage sig af de lidt større initiativer.

Norge: Ny AC-organisation

Forskerforbundet vil også hævde, at større lokale tillæg og større løndifferenciering er vejen frem for på længere sigt at løfte minimumslønnen for de enkelte stillingsgrupper. For det første, fordi omkostningerne ved at løfte minimumslønnen bliver mindre, når antallet er reduceret. For det andet, fordi man også bidrager til at fjerne den misforståelse, at minimumsplacering i lønspændet er normallønnen for stillingen”, siger Kari Kjenndalen, som er generalsekretær i det norske Forskerforbundet.

Forbundets lønstrategi er en udløber af frustration over de seneste mange års centrale lønfastlæggelser i Norge. I den offentlige sektor har universitetslæreres og forskeres lønninger været fastsat sammen med de lavtlønnedes. Her er der givet krone-tillæg og ikke procent-løft, og det betød fx, at 'lønfesten' ved den seneste overenskomst – hvor alle blev løftet 10.000 kr. – gav mest til de lavtlønnede. En sådan tillægspolitik har gennem årene ført til stor frustration – og til krav om en mere individuel løndannelse.

Overenskomsterne i 1999 blev dog bekræftet som et stort fremskridt, idet der her som overordnet ramme blev fastlagt en ramme på 4,5 pct. Det ses dog som et stort problem, at lønspørgsmålet hermed

stort set er afviklet, og at der lægges meget lidt ud til lokal forhandling, hvor det i højere grad er markedet, som bestemmer løndannelsen.

Opgør med det gamle AC i 1997

Efter hemmelige forhandlinger brød nogle akademikerorganisationer i 1997 med den hidtidige organisation AF (Akademikernes Fællesorganisation) og dannede **Akademikerne**. Bruddet skete i frustration over, at AF var domineret af de store grupper lærere og sygeplejesker. Det skabte store spændinger, at disse gruppers interesser slog helt igennem i overenskomstforhandlingerne.

Det nye Akademikerne har 120.000 medlemmer, der er organiseret i faggrupper, hvor Forskerforbundet er det største. Forskerforbundet organiserer alt personale med en højere uddannelse, som arbejder ved universiteter, højskoler, forskningsinstitutioner mm. Der er mulighed for dobbeltmedlemskab af professionsforeninger (som jurister, økonomer, ingeniører m.fl.), hvilket 15 pct. benytter sig af.

De overordnede, centrale lønforhandlinger foregår mellem Arbejds- og Administrationsdepartementet og hovedsammenslutningerne (LO, AF, YS og altså Akademikerne, hvorunder Forskerforbun-

det hører). Her aftales den totale lønramme, samt eventuelt et generelt løntillæg til alle statsansatte samt justeringer (hvor man flytter lønrammer for hele grupper, fx professorer). Denne forhandling sker med deltagelse af Akademikerne Stat, hvor medlemsforeningerne er repræsenteret efter størrelse. Og Forskerforbundet er den klart største akademikerforening i statssektoren.

I de lokale lønforhandlinger på den enkelte institution er det Forskerforbundet, som forhandler direkte med arbejdsgiveren, evt. med Kirke-, Uddannings- og Forskningsdepartementet. Forskerforbundet forhandler også særtalet i eget navn.

Mens de norske universitetslærere og forskere således ikke er bundet sammen med mange andre interesser i et mammut-AC som i Danmark, har man andre problemer. Akademikerne og Forskerforbundet er utilfreds med forhandlingsstrukturen, og man arbejder på at ændre forhandlingssystemet, så lønfastsættelsen ikke længere sker så centralt.

jø

Se: www.akademikerne.no (idegrundlag mm.) og www.forskerforbundet.no (lønn/tariff mm.)

England: Lønstrejke / punktaktioner

Den 24. maj gik engelske universitetslærere i strejke. Dagen blev markeret ved fravær, blokader mod administrationsbygninger, udsættelse af planlagt undervisning mm. Ifølge fagforeningen AUT (Association of University Teachers) var det en stor succes med mange punktaktioner på den første dag.

Strategien hedder punktaktioner, hvor universitetslærerne vil lægge pres på arbejdsgiverne. 58 pct. af universitetslærerne i fagforeningen AUT havde afvist arbejdsgiverens tilbud om 3.5 pct. lønforhøjelse og holdt fast på kravet om 10 pct.'s lønforhøjelse. De havde samtidig stemt for strejkelignende aktioner.

Aktionens sigte er at ramme eksamen og optagelsesproceduren til det akademiske år, som starter i september. Ifølge AUT's retningslinier skal strejken omfatte:

- stop for arbejde med bedømmelser, evalueringer fra 1. juni,
- ingen deltagelse i eksamen på udvalgte områder i 4 dage i juni,
- ingen deltagelse i optagelses-arbejdet (vurdering af ansøgninger og interviews) i fire dage i august,
- stop for udfyldelse af udvalgte administrative formularer fra 14. juni,

- træk telefonstikket ud og ignorer e-mails på udvalgte dage, og
- ingen deltagelse i møder, hvor man er udpeget af universitetet i næste semester.

Følg strejken på: www.aut.org.uk

Der er 91.000 lærere, forskere og administratører ansat ved engelske universiteter.

Års brudte løfter

Det er fire-fem års opsparret frustration og flere brudte løfter fra arbejdsgiverne, der har ført til det radikale skridt. Senest var anbefalinger (Dearing-komiteen fra 1998) blevet ignoreret af politikerne:

”Jo mere vi laver, desto mindre bliver vi belønnet. Universitetslærere har mistet 36 pct. i forhold til sammenlignelige professioner siden 1981 – og har dermed betalt omkostningerne ved universiteternes voldsomme ekspansion. Nu markerer vi, at uden en ordentlig lønstruktur, ingen videre ekspansion”, siger AUT's generalsekretær, David Triesman.

Konflikten kan kun løses af regeringen, som imidlertid ikke har vist den store imødekommethed.

Kommisionsforslag

En kommission (Bett-kommisionen) afgav betænkning om universiteternes lønstruktur i juni. Kommissionen stod med et bastant krav om genopretning af lønnen på den ene side og et regeringskrav om tilbageholdenhed på den anden side. Spørgsmålet er, hvor mange penge, der afsættes til sektoren. De utilfredse påpeger, at universiteternes lønniveau på nogle områder er absurd:

På fx økonomi og computer-science går 23-årige kandidater ud og får en startløn, som er højere end deres universitetslæreres. Nogle fag har da også massive rekrutteringsproblemer.

Et kommissionsforslag er, at lønnen gives fri i toppen af systemet efter amerikansk mønster, hvorved der gives mulighed for at rekruttere de bedste. Det er blevet mødt med kraftige protester, fordi et sådant forslag vil betyde, at der slet ikke vil være penge til at forbedre vilkårene længere nede i systemet.

(kilde: THES)

Spanien: Trussel mod medarbejderdemokrati

Under sloganet 'mere effektivitet på universiteterne' har socialisterne og de konservative indledt et korstog for at få afviklet medarbejderdemokratiet. Den største spanske fagforening modsætter sig

Hola, hola. Josep Ferrer kommer om fem minutter", siger en venlig sekretær, da jeg træder ind i den venstreorienterede fagforenings lokaler på Barcelona's Polytekniske Universitet. CCOO, forkortelsen for fagforeningen, har fået et lille hjørne med tre rum stillet til rådighed af universitetet. Lokalerne er grå, bordene gråmalede, og der er ikke en eneste dekoration på væggen i værelset, hvor jeg bliver vist ind.

Som lovet kommer en lille, smilende og ilter mand i cowboybukser og skjorte med sirligt strittende hår løbende på det aftalte tidspunkt. Han har sin datter på 19 og hendes veninde med: "De skal tolke, så er der i hvert fald ingen sprogproblemer", forklarer han med henvisning til at de fleste spanske universitetslærere er frankofile. Oversætteren er dog helt unødvendig, viser det sig næsten med det samme.

Josep Ferrer lægger hårdt ud med at forklare, at det spanske medarbejderdemokrati på universiteterne er under alvorlig beskyndning fra den konservative regering og socialisterne, der havde rege-

ringsmagten tidligere: "Et af de største problemer, som de spanske universiteter står over for, er truslen mod medarbejderdemokratiet. Under sloganens om effektivitet og professionalisering prøver socialisterne og de konservative at få afviklet medarbejderdemokratiet. Men det passer ikke at medarbejderdemokratiet ikke er effektivt. Det fungerer generelt godt, selvom der altid vil være små problemer", siger han med en mild stemme. En stemme som modsvares af et afslappet, men bestemt kropssprog. Til sammen har de konservative og socialisterne mandater nok til at gennemføre ændringen.

I øjeblikket er det spanske universitet opbygget på en måde, der minder om danske universiteter, og den spanske universitetslov erkender universiteternes autonomi. Øverste organ er Claustro, der modsvarer Konsistorium, der suppleres af fakultetsråd (Junta de Facultad) og Institutråd (Consejo de Departamento). På alle niveauer er der medlemmer af VIP'ere, Tap'ere og studenter. Sammensætningen varierer fra universitet til universitet.

Som kendt fra debatten i Danmark foreslås det, at der skal indføres ansatte ledere og etableres bestyrelser med repræsentanter fra erhvervsliv og måske også staten, samtidig med at de forskellige mellemledere skal have mere magt end i dag. "Det er et hierarkisk system med top-down styring, der skal afløse medarbejderdemokratiet, men det er en myte, at det skulle være effektivt på universiteterne.", siger han. Når det ikke er effektivt på universiteterne, er det fordi, at universitetslærere ikke er et folk, der blot parerer ordrer og som er vant til en høj grad af autonomi.

Samtidig vil den politiske elite også gerne pille ved universitetslærerens status som embedsmænd, der er nærmest umulige at fyre, men det er Ferrer næsten sikker på, at de ikke kommer igennem med.

Begraver den uafhængige forskning

Medarbejderdemokratiet er garanten for, at universiteterne kan lave fri kritisk forskning i dag. "Det er universiteternes rolle, at kritisere forkerte politiske tiltag, kommentere manglende ressourcer til forskning og undervisning. Og i det hele taget være en af de kritiske stemmer i et demokrati. Fra CCOO's side er kritikken af den dominerende neoliberalisme naturligvis også vigtig", siger han.

Ifølge Josep Ferrer trues den uafhængige forskning af forslagene om indførelsen af hierarkisk ledelse, da universiteterne kobles tættere til erhvervslivets eller det politiske systems interesser. Resultatet kan blive, at det Polytekniske Universitet udvikler sig til små statsfinansierede laboratorier, der skal gavne industrien og den siddende regering. Og det jubler Josep Ferrer ikke just over: "Forskningen skal tjene samfundet. Det er vi enige i. Men med samfundet forstår vi ikke de dominerende klasse kræfter, men derimod også de marginaliserede og almindelige mennesker, NGO'ere etc. Hvis vi skal kunne det, er det nødvendigt med en høj grad af autonomi fra erhvervslivet og staten", siger han. Og her begynder, der for alvor at komme marxistiske begreber på banen.

Et hurtigt blik i Det Polytekniske Universitets engelske publikation, viser han har ret i sine spådomme om, at i hvert fald den private industri skal have mere indflydelse. I øjeblikket finansieres omkring 2/3 af forskningen af ikke-statslige midler, og universitetsledelsen presser på for at få flere midler fra den private industri. "Og det er rigtig, at der mangler

penge til forskning, men svaret er ikke, at give det private erhvervsliv mere indflydelse. Det ødelægger vores autonomi. Men det er også rigtigt, at vores autonomi

ikke er reel, hvis vi ikke også har økonomisk autonomi, da den er forudsætningen for vores autonomi overhovedet", lyder det akkompagneret af et nik fra datteren

og veninden, da han bliver spurgt om den formelle autonomi ikke er overflødig, hvis der ikke også er økonomisk autonomi.

Til kamp

I øjeblikket er der ikke store aktioner i gaderne for at bekæmpe forslagene. "Det foregår mere på institutniveau, hvor vi har rundbordsdiskussioner om tiltagene", siger han. Hvis det kommer så langt som til at forslagene bliver gennemført, så er CCOO parat til at gå på gaden i store demonstrationer. Endnu håber Ferrer dog, at det kan nå at afværges, inden det kommer så langt. "Der er tradition for, at der skal være et stort flertal eller næsten konsensus om sådanne spørgsmål blandt de politiske partier, så jeg håber, at det hele strander inden", lyder hans afsluttende bemærkning. Det er dog langt fra sikkert, at han får ret, da kilder inden for socialispartiet og de konservative uofficielt forklarer, at et ikke helt ubetydeligt tema i deres valgkamp bliver ændringen af styringen af universiteterne.

Nødvendig reform

Spanske universiteter er håbløst ineffektivt ledet, og derfor er der behov for professionel ledelse, siger spansk ekspert i universitetsledelse. Han gør op med CCOO's argumenter

CCOO's synspunkter er ikke populære alle steder i universitetsverdenen. En af de mest prominente kritikere af universiteternes ledelse er den 'grå eminence' økonomiprofessor José-Ginés Mora, der er ekspert i spanske universitets forhold. Mora er meget utilfreds med den måde universiteterne ledes på i dag. "Ingen, som er ved deres fulde sansers brug, kan hævde, at universiteterne ledes på en fornuftig måde, sådan som CCOO gør. Alle de valgte ledere er universitetsforskere. De er overhovedet ikke professionelle administratorer. De vælges for en fireårig periode, og de bliver aldrig gode managere. Hvorfor ændredes den danske universitetslov i 1992? Fordi der var behov for mere professionel ledelse af universiteterne. Det er præcist, hvad der er behov for her", siger han.

Afskaf medarbejderdemokratiet

Han vil have afskaffet den form for 'radikale medarbejderdemokrati, som hænger de spanske universiteter' (se Trussel mod medarbejderdemokrati), som han mener resulterer i ineffektiv og inkompetent ledelse af universiteterne.

CCOO hævder, at indførelsen af den såkaldte 'new public management' på universiteterne ikke vil resultere i særlig effektivitet, da den ikke er tilpasset universiteternes kultur, hvor man ikke bare parerer ordre. Mora er enig, i at ledelsesformen skal tilpasses universitet-

skulturen. "Men hvad er universitets kultur? Jeg frygter, at for CCOO betyder kultur 'ingen ansvarlighed' overhovedet og frihed til at gøre hvad som helst", siger han.

CCOO's argument, at ansatte ledere og eksterne bestyrelser underminerer universiteternes autonomi, er han også meget kritisk overfor. "Selvfølgelig gør jeg også ind for uafhængig forskning. Men det er tilsyneladende CCOO's eneste argument. Spørg dem om god undervisning, om at tjene de studerende, tjene samfundet og så videre. Det gør spanske universiteter ikke særlig godt, da ledelsen er dårlig. CCOO kan kun tænke på autonomi – et helligt ord. Jeg er også tilhænger af autonomi – selvfølgelig – men ikke som en undskyldning for ikke at påtage mig mit samfundsmæssige og personlige ansvar", siger Mora.

Opsang til CCOO

Mora giver CCOO denne afsluttende bedømmelse: "CCOO har ingen ide om, hvad et universitet er, hvad der sker i verden, og hvad deres mission er. CCOO er udelukkende politisk ideologi. De forsvarer ikke arbejdernes interesser eller samfundets fælles gode. De forsvarer deres gamle klikker, som præster forsvarer religion. De er ekstremt konservative på trods af deres venstreorienterede fremtræden", lyder det fra Spanien.

Fagforeningerne i Spanien

Fagforeningerne i Spanien er politiske organisationer. Den største organisation er CCOO, der repræsenterer omkring 40 procent af de organiserede universitetslærere. CCOO er udpræget venstreorienteret. Den socialistiske fagforening – siamesisk tvilling med Socialist partiet – har omkring 20 procent af de organiserede. Det samme gælder for De Uafhængige, som den højreorienterede fagforening hedder. Og så har forskellige småorganisationer også 20 procent. I modsætning til i Danmark, hvor 75-80 procent er fagforeningsmedlemmer, er det dog kun omkring 15 procent, som er organiseret i Spanien. Ifølge Josep Ferrer fra CCOO har de dog langt flere sympatisører, men der er ikke tradition for at være medlem af en fagforening, hvilket skyldes Franco-tidens repression.

v/

Spanske ingeniører fester

Ingeniørfagene har ikke rekrutteringsproblemer, da de spanske studerende vælger studium ud fra en cocktail af jobmuligheder, prestige og interesse – samt forældrenes pres, viser FORSKERforums uvidenskabelige feltophold på Det Polytekniske Universitet i Barcelona

Wrumm, wrumm, wrumm. To skrigende gule minitraktorer holder ved siden af hinanden på en startlinje. Bang. Startskuddet lyder. Gashåndtaget drejes i bund, og de racer af sted mod det først sving. Den højre minitraktor kommer først ind i svinget. Han sætter sig på føringen, og kører sikkert i mål to-tre minutter senere.

Lige ved siden af racerbanen flyver en hvid volleyball gennem luften, mens to gange seks spillere grinende støder ind i hinanden i kampen om, at være den som slår bolden over nettet. Når kampen da ikke lige afbrydes af en uvelkommen fodbold, der stopper spillet.

Det er en speciel dag på Det Polytekniske Universitet i Barcelona, Spanien. Computer-instituttet fejrer fødselsdag, så de svedige timer foran Pentium-processorerne er afløst af udendørs fest.

Ingen rekrutteringsproblemer

Som på resten af det Polytekniske Universitet – og de hårde naturvidenskabelige fag i øvrigt - vrimler det med unge studerende. Ingeniørstudiet er et af de mest populære i Barcelona i dag. I modsætning til i Danmark er der ikke problemer med at rekruttere studerende.

I løbet af de seneste år er optaget vokset med lynets hast. Og det ses. Næsten så langt øjet rækker, er der nye funktionalistiske bygninger, da det har været nødvendigt at bygge en hel ekstra campus for at huse alle de nye studerende. En bygning adskiller sig radikalt fra de andres funktionalisme. Det er centraladministration, der er en flot patricier villa i to plan med gamle høje træer og en stor sø foran, hvor bl.a. pressekontoret holder til. Her forklarer pressemedarbejder Anna Rosa, at nu er der omkring 30.000 studerende fordelt på et utal af linjer og ca. 3.000 lærere på Det Polytekniske Universitet. Årligt optages godt 5.000, mens godt 1.500 ikke kommer gennem nåleøjet. Og det er ikke hvem som helst, der er velkommen, i modsætning til f.eks. på DTU under tidligere undervisningsminister Bertel Haarders tid. Karaktergennemsnitene for at komme ind ligger højt, typisk omkring 6,3 på den spanske karakter-skala (1-10), hvor 8 i gennemsnit kun er for den sjældne Kloge-Åge. I modsætning hertil koster en adgangsbillet til de i Danmark så attraktive humanistiske studier kun typisk et godt fem-tal.

Hårdt studium

Tilbage til de festende studerende. Ingeniørstudiet er hårdt, lyder det sam-

stemmende fra alle de studerende, som jeg taler med, der forsøger at overdøve musikken på stereo-anlægget, som de netop er gået i gang med at afprøve. De sidder dagligt i utallige timer foran computerne eller med næsen dybt ned i tykke bøger, der er fyldt til randen med labyrinter af matematiske formler. Og, hvad værre er, mange af dem har faktisk valgt studiet, fordi det er hårdt, forklarer de - lige inden musikken forhindrer enhver samtale.

I stedet for at tage kampen op med sport og technomusik går jeg over på den anden side af en af Barcelona's største gader, Diagonal. Her holder den resterende del af campus til, og de fester ikke i dag. Endnu i hvert fald.

Den lokale pendant til studenterrådet bor på anden sal i to kedelige grå lokaler. Miguel Rewerts, et af de ledende medlemmer, kommer hen til mig. Han kigger underligt på mig, da jeg spørger, hvorfor i a verden så mange vil læse til ingeniør, når der er store rekrutteringsproblemer mange andre steder i verden.

"Det ved jeg ikke. Ingeniørstudiet er det mest populære. Det giver en utrolig prestige at studere her – og dette polytekniske universitet er endda det bedste", siger han. Sammen spørger vi lærere og studerende, om de har hørt om en forsker, der har dissekeret de unge motiver til at studere ingeniørfagene popularitet. For-gæves. Selv studieinformationen melder pas. Åbenbart forskes der først i emner af denne karakter, når de bliver et problem for samfundet.

I kantinen

Da det alligevel er ved at frokosttid, gå vi sammen op i kantinen, og bestiller pizza-flutes, cola og to cortado's (espresso-kaffe tilsat en smule mælk). Miguel slår kroen i flere af sine studiekammerater, som fortæller om, hvorfor de søgte ind på ingeniørstudiet. Der danner sig hurtigt tre standardforklaringer.

Joans (catalansk for Juan) forklaring er den mest gennemgående. "Jeg søgte ind, fordi jeg var interesseret i fysik og matematik. Det skal man være for at kunne gennemføre studiet. Men det vigtigste var, at jeg gerne vil have en god karriere bagefter. Et godt job med en god løn", siger han. Han bekræfter, hvad Rosa fortalte tidligere på dagen. Hun forklarede, at 96 ud af 100 dimittender får job inden for 3 måneder. "Det er helt sikkert en vigtig parameter, da der ikke er arbejdsløshedsunderstøttelse til dimittender. Hvis du ikke kan få et job, når du er fær-

dig, så modtager du ikke økonomisk støtte fra regeringen. Du er afhængig af, at dine forældre forsørger dig. For at kunne få arbejdsløshedsunderstøttelse, skal du have haft et arbejde, hvor du indbetaler til en social forsikring".

Horacio derimod elsker ganske enkelt kemi: "Jeg har altid været vild med kemi, så der har ikke været tvivl, om at jeg skulle studere kemi. Det giver også gode jobmuligheder, men det er af mindre betydning", siger han.

Sanchez åbner for en anden forklaring: "Jeg har en fætter, som skulle studere til ingeniør, selv om han ikke havde lyst. Nu har han dårlige karakterer, og han har det slet ikke sjovt mere", forklarer han.

Miguel fra studenterrådet nikker genkendende: "Det er flere studerende, som er her, fordi deres forældre gerne ser, at de bliver uddannet inden for et fag, der giver prestige og gode jobs. Du skal huske på, at vi bor hjemme hos vores forældre, til vi er færdige med at studere, og de betaler vores studier." Formelt set er det gratis at studere på de offentlige universiteter, men alligevel betaler de fleste omkring 180.000 pesetas om året (det svarer til godt 9.000 d.kr) plus udgifter til bøger og andet materiale. De private universiteter er endnu dyrere. Og da SU ikke er en del af hverdagen for studerende i Spanien, så afhænger de studerendes uddannelsesvalg i høj grad af forældrenes velvilje. Der uddeles dog enkelte stipendier, men typisk dækker de kun uddannelsesafgiften. Ikke leveomkostninger og deslige.

Dona mangler

Selv om der er mange studerende på gangene, så er der langt imellem kvinderne. Jeg går tilbage til Rosa på pressekontoret for at finde ud af, hvor mange kvindelige studerende der er på Det Polytekniske Universitet. Hun smækker en katalansk-sproget tabel op på bordet. Jeg sukker, så hun begynder at oversætte de forskellige tabeller. Samlet finder vi frem til, at der er omkring 25 procent kvinder på studier. Miguel hævder ellers hårdnakket, at kun 10-15 procent er kvinder. Begge er dog enige om, at der er for få. "Men piger i Spanien har ikke særlig meget lyst til at studere tekniske fag, hvorfor ved jeg ikke. Det må du hellere snakke med rektor om", siger Rosa. Rektor var ikke tilstede.

Det Polytekniske Universitet har iværksat en 'kampagne' – Dona-programmet - for at få flere kvinder til at indskrive sig. I praksis går det bl.a. ud på, at

kvindelige studerende tager ud på gymnasierne for at fortælle om studiet og jobmulighederne - specielt til de kvindelige gymnasieelever. "Men det er kun to år siden, vi startede programmet, så vi ved endnu ikke om det har den ønskede ef-

fekt", siger Rosa. Statistikken beretter, at kvindelige studerende udgør tre procent flere nu end for tre år siden, men ifølge Rosa er det usikkert, hvad det skyldes. Det er ved at være lukningstid, så jeg tømmer det gennemsigte kaffeglas, som

hun har serveret kaffen i og går ned mod metrostationen, der skal køre mig hjem til hotellet. Ingeniørerne skal have lov til at feste uden tilstedeværelsen af en udenlandsk journalist.

v/

Privatisering i Portugal

Mange private portugisiske universiteter er ganske enkelt for dårlige, mener portugisisk forsker

Portugals private universiteter er i bedste fald et tveægget sværd, siger portugisisk specialist i uddannelsesforhold. Regeringen har nu nedsat en kommission, der i løbet af i år skal kigge de private universiteter i kortene.

For at imødegå Portugals behov for mange højt uddannede, åbnede regeringen i 1974 for private universiteter. Siden da er private universiteter skudt op af jorden som svampe på en klam efterårsdag i Dyrehaven. Og resultatet er et labyrintisk og uigennemskueligt system af private uddannelsesinstitutioner, der tilbyder kurser og uddannelser uden, regeringen reelt har været i stand til kontrollere dem. Og samtidig bøjer mange private uddannelsesinstitutioner lovgrundlaget til det yderste, hvis de overhovedet lever op til lovens ord, forklarer Virgilio Meira Soares, som sidder med i kommissionen, der skal koordinere at de private uddannelsesinstitutioner evalueres efter de samme krav som de offentlige institutioner.

Ifølge loven skal de private uddannelsesinstitutioner have et vist antal kvalificerede akademikere blandt personalet, før de kan godkendes af staten som en anerkendt højere uddannelsesinstitution. Men mange private uddannelsesinstitutioner hopper over, hvor gærdet er lavest.

"Nogle af de private universiteter ansætter dobbeltjobbende universitetslærere fra de offentlige universiteter, uden at det er godkendt af de offentlige universiteter - og på trods af at det i mange tilfælde er ulovligt at være tilknyttet flere uddannelsesinstitutioner - for at imødegå lovens krav. Og mange har ikke skabt tilstrækkeligt gode arbejdsforhold for deres eget personale, samtidig med at de ikke har en klar karrierestruktur. Og forskningsbaseret undervisning, som er et kodeord på de offentlige universiteter, er tit en by i Rusland", siger Soares. Han nævner et kuriøst eksempel, hvor en professor er blevet benyttet af ikke mindre end fem private uddannelsesinstitutioner som dokumentation for, at de lever op til lovens kvalifikationskrav.

Ikke alle er dårlige

"Det betyder ikke, at alle private uddannelsesinstitutioner i Portugal har dårlig kvalitet eller at alle bruger uetiske metoder. Der er eksempler på gode private uddannelsesinstitutioner, men nogle gange er det svært at finde dem blandt de eksisterende godt 100 stykker", siger Soares. For de studerende og erhvervslivet er problemet, at det er uklart, hvad kandidaterne kan, når de har fået deres eksamensbevis.

Soares forklarer, at situationen i Portugal er blevet bedre end den nogensinde har været, men han tvivler på at forholdene på de private uddannelsesinstitutioner nogensinde bliver optimale. "Det kan være et tilfælde, det ved jeg ikke, men det er et faktum, at der er en betydelig andel af Portugals politikere, som er involverede i de private uddannelsesinstitutioner - gamle såvel som nye", lyder hans polemiske udgangsreplik.

v/

Italien: Professorens bijob

I Italien er det et stort problem for kvaliteten på universiteterne, at topprofessorer – især økonomer, jurister, medicinere og ingeniører – har et andet job uden for universitetet.

Nogle har det privilegium, at de sjældent viser sig på universitetet, men hæver fuld løn, fortæller en nådesløs kritiker af systemet

Universitetslærere skal undervise 350 timer om året, men vi kender da alle professorer, som arbejder betydeligt mindre og nogle slet ikke. De ødelægger arbejdsvilkår og ryet for os andre, som gør en stor indsats ...”.

Lingvistik-professor Raffaele Simone på Rom3- universitetet er en nådesløs kritiker af standarden på de italienske universiteter. Han har især et ondt øje til, at mange af hans professorkolleger ”bijobber”. Simone har i bøger, artikler og udtalelser kritiseret det uheldige i det italienske privilegiesystem, hvor universitetsprofessorer bruger deres titel til at bijobbe i både den private og den offentlige sektor:

”Især økonomer, jurister, medicinere og ingeniører bijobber. Mange bestyrelsesformænd og direktører i statslige firmaer har således en professortitel. Det er en status, som der er tradition for i Italien. Det gør, at de er meget magtfulde i samfundet – og meget farlige for universitetet”, siger Simone, der senest har påpeget professorers private sideaktiviteter i en kontroversiel tidskriftsartikel: *Professore e presidente. Un problema italiano e qualche proposta di soluzione (1998)*.

”Bijob gør at de forsømmer universitetet. Ja, nogle bijobber så meget, at de næsten ikke viser sig på universitetet – men fortsat hæver fuld løn og optager en fuld professorstilling. De kan blive meget rige på denne type dobbelt-jobbing. Men den virkelige skandale er, at det accepteres, at de hermed forsømmer deres primære virksomhed: at undervise og uddanne studenter på et højt niveau”.

Han tilføjer, at bijobberne ofte ikke føler, at deres primære loyalitet er over for universitetet. Og da engagement hos universitets lærere er afgørende for kvaliteten er det fatalt, hvis loyaliteten mod universitetet eller studenterne mangler.

Status og prestige

Især økonomer, jurister, medicinere, ingeniører er efterspurgt og kan derfor gøre sig i bijobberne. Mange bestyrelsesformænd og direktører i statslige firmaer har således en professortitel. Men også humanister kan finde lukrative beskæftigelser. Simone kunne således let finde sig en bibeskæftigelse som redaktør eller direktør ved et forlag. Og det kunne hurtigt blive et fuldtidsjob, hvor han nødvendigvis måtte forsømme universitetet.

Privilegier hører traditionelt til professorstillinger ved italienske universiteter. ”Privilegiesystemet har dybe rødder i vores mentalitet. Og professortitlen har

altid været et adgangstegn til bijobs i banker, store koncerner eller til en politisk karriere. Det har været og er alment accepteret – og er udtryk for status og prestige – at professorer tager sig et bijob”, fortæller Simone.

Han afviser, at professorerne er tvunget til dobbeltjob, fordi grundlønnen er for lav. Professorlønnen er rimelig – også sammenlignet med europæiske kolleger.

Forbedringer påtvinges fra EU-systemet

Simone mener, at bijobberiet er et af det italienske universitetssystemets største problemer. Det burde naturligt være professorernes pligt at være med til at forbedre systemet, så man stod sig bedre i konkurrencen med de andre europæiske lande.

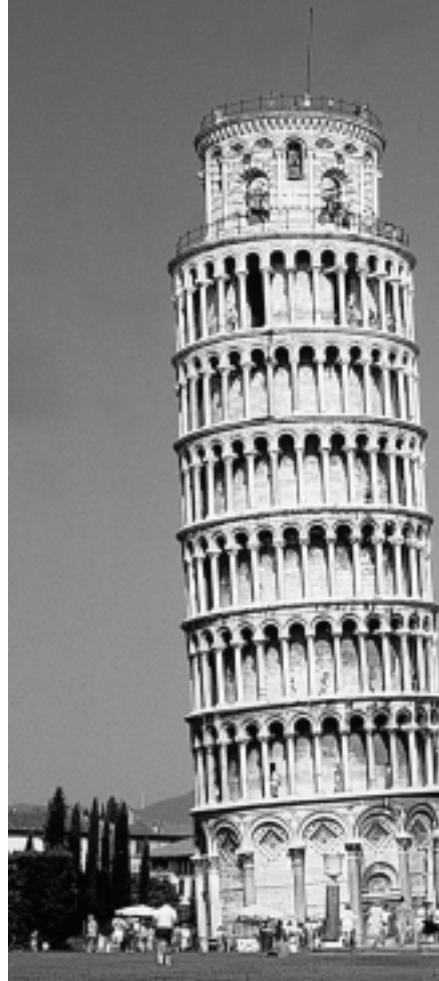
Men mange professorer engagerer sig langt fra helhjertet i projektet.

”Forbedringer er ikke kommet indefra. Man må derimod konstatere, at forbedringer tilskyndes udefra. Det er således EU-systemets harmoniseringer – bl.a. gennem Erasmus-programmet o.lign. – at der er sket en uniformering og standardisering af de italienske universiteter. Det er i konfrontationen med de europæiske konkurrenter, at vi forbedrer os”.

Udsatte studenter

Italienske universiteter er masse-institutioner, hvor studenter i høj grad overlades til sig selv. Roms universiteter har således 200.000 studenter.

Forfremmelses-mafia

”Det italienske universitetssystem er ikke baseret på de personlige meritter, men på de personlige forbindelser. Det er almindeligt kendt, at den italienske statseksamination – concorso, bedømmelsen til en fast stilling – ofte baserer sig på formel recitering af tekster, for posterne allerede er fordelt måneder og nogle gange år forud. I det system viser det sig, at de udpegede – som næsten alle er italienerne – næsten alle har personlige bånd til deres censorer eller med de fakulteter med ledige stillinger ...”

Sådan lød det vrede indlæg fra en engelsklærer, **Domenico Pacetti**, i sommeren 1998, da han havde været igennem en af statskommisionernes bedømmelser. Der havde været 125 ansøgere til 13 engelsk linguistikstillinger, og 17 var gået videre til bedømmelse i nimands-kommissionen.

Der er ca. 3000 stillinger årligt – dækkende 350 discipliner, som årligt annonceres ledige i aviserne, og mange af disse skal lovmæssigt igennem statsbedømmelsen. Den todelte eksamen krævede, at hver kandidat kunne diskutere sine publikationer med kommissionen samt trække en konvolut med et spørgsmål, som man fik 24 timer til at forberede en engelsk forelæsning i.

Kun en tredjedel af de italienske studerende afslutter imidlertid med kandidateksamen, og ingen ved hvor resten bliver af, konstaterer Simoni. "Studenterne er fordømte (it: Studente fuori corso). Når de er kommet ind på universitetet er der mangel på information og støtte. Ingen har tid til at tage sig af studenternes karrierer; det er deres eget problem at hænge på. Og systemet er også sådan indrettet, at ingen universitetslærere spørger: Hvorfor forsvinder mine studenter?", siger Simone, der understreger at privilegiesystemet er med til at øge arbejdspresset på de tilbageblevne lærere.

Der er stort set fri adgang til studierne, hvilket ikke er uproblematisk: "Alle studenter kan tilmelde sig jura, uden at have den tilstrækkelige baggrund. Det giver mange af disse studenter problemer, når systemet ikke er i stand til at guide dem igennem".

Personligt peger han på, at der er et tabu omkring, at mange af studenterne ikke kan styre deres studier, holder op og ender som sociale tabere.

Ingen er ansvarlige

Simone mener, at ingen tør anfægte privilegiesystemet, fordi mange selv har for-

dele af systemet. Og hovedproblemet på universitetet er, at ingen er ansvarlige.

"Der er ingen kontrol, for de italienske rektorer, dekaner og institutledere er valgte, og de tager derfor aldrig upopulære beslutninger. Valgperioderne er korte, så der er et permanent valgklima, hvor ingen vil tage vigtige beslutninger".

Han argumenterer ikke for professionelle ledelser, men for færre valg. Måske ville det være en fordel, hvis kun rektor vælges, og rektor dernæst får myndighed til at udpege dekanerne osv.

en konference, som blev refereret bredt i den italienske presse.

Det traditionelle universitetssystem gik straks i forsvarsposition. Formanden for Rektorkollegiet sagde, at man ikke kan generalisere: "Der er universitetslærere – og så er der universitetslærere ...", lød svaret.

For professor Simone var det imidlertid befriende, at en magthaver udtrykte sig så bramfrit:

"Jeg er imponeret over, at en minister – som ikke hører til de politiske yderfløje –

Et andet problem er, at det italienske system er relativt ureguleret. Italien har 70 universiteter er det er for mange. Simone vil ikke sætte navne på, men han mener, at 10 af disse er meget gode, mens 10 til gengæld også er meget dårlige. Hovedproblemet er, at alle søger at udbyde en bred studie- og forskningsplan "med 10.000 discipliner", hvor kvaliteten ville vinde meget med en større koncentration, mener Simone.

laver så drastisk og en sund overvejelse. Det er forudsætningen for, at holdningen til problemet ændres", siger den kontroversielle professor, der selv erklærer at høre til på den politiske venstrefløj.

"Men det bliver ikke nemt for ministeren at ændre på privilegie-spørgsmålet. Universitetsprofessorer er mestre i at opfinde regler – og så være de første til at ignorere dem ..."

jø

Universitetsminister til angreb på bijobberi

Der kom officiel blæst om problematikken i februar, da en ny universitetsminister, Ortensio Zecchino fra De Kristelige Demokrater, gik til angreb på privilegierne. Ministeren udmeldte, at italienske universitetslærere måtte arbejde hårdere og reducere deres bi-jobberi.

"Italienske universitetslærere arbejder for lidt sammenlignet med deres europæiske kolleger, og kvaliteten hos kandidaterne lider under det", sagde ministeren. Ministeren – der er tidligere juraprofessor i Napoli og kender sektoren indefra – fordømte også det udbredte måneskinsarbejde for private universiteter. Halvdelen af den nuværende regerings medlemmer er således akademikere og en tredjedel af parlamentet. Anklagen var meget usædvanlig og den stærkeste nogensinde fra en universitetsminister, for privilegierne omfatter traditionelt også regeringsmedlemmer. Ikke engang den foregående minister Luigi Berlinguer, havde turdet udtrykke sig så kontant.

"Der må ske en stramning af universitetslærernes pligter. Alt for ofte bruger de private universiteter lærere fra statsuniversiteterne, med den indlysende konsekvens, at det reducerer deres omhyggelighed ved det universitet, hvor de først og fremmest er ansat", sagde ministeren ved

Dekaner granskes

Den italienske regering godkendte i marts, at universiteterne i fremtiden skal evalueres mere systematisk. Initiativet åbner op for, at såvel universiteter som ansatte kan blive belønnet økonomisk, hvis de scorer højt.

Formålet er at reducere et frafald på 60 pct. af studenterne samt reducere studietiden for dem, som bliver i systemet. Proceduren er delvis inspireret fra Holland og er tredelt:

For det første skal et nationalt panel (udpeget af undervisningsministeren) analysere universiteterne. For det andet skal hvert universitet have sit eget panel på ni personer (herunder tre eksterne), som skal rapportere effektivitet og standarder i undervisning og forskning. Og for det tredje skal studenterne evaluere hver enkelt lærers undervisning, kompetence og evner – hvilket angiveligt skal tilskynde lærerne til at levere mere dedikeret undervisning.

"Den totale mangel på moral og social bevidsthed, princippet med at bytte tjenester, stor opmærksomhed om magt og penge, en kynisk disrespekt for loven og negliger af tavshedsregler er alt sammen med til at legitimere en mafiamentalitet", konstaterede den forsmåede Pacetti – som fremkom med sit angreb efter at være have været igennem bedømmelsen med et negativt resultat. Han henviste til, at kolleger undrede sig over, at han – med otte publicerede bøger og 20 års undervisningserfaring – ikke havde fået en stillingerne.

(THES 10. JULI 1998).

En bog har tidligere afsløret "Cadhropolis" ved at dokumentere talrige metoder til fordeling af stillinger, spændende fra at være universitetsformandens elskerinde, rektors brødre eller søstre, baronens protegeer, forfalskede underskrifter, sidste-øjebliks plagiater og så videre.

jø

Tyskland: Masseuniversiteter

I SPIEGEL's universitetstest stemte studenterne de små universiteter ind på de øverste pladser på hitlisten, mens 'masseuniversiteterne' – fx Hamburgs med 41.000 studenter - sluttede i bunden.

De store universiteter maner imidlertid til besindighed: Studenternes utilfredshed og den videnskabelige kvalitet er to forskellige ting ...

De små øst-universiteter scorede studentertilfredshed på bekostning af de store vestlige masse-universiteter. I toppen lå små og ukendte universiteter, mens de store Frankfurt (37.000 studenter), Hamburg (41.000), Köln (63.000) og Bonn (38.000) sluttede i bunden af feltet.

Sådan lød resultatet i den første hitliste over det nye Tysklands universiteter, som blev offentliggjort i en stor test, der var lavet af det ansete ugeblad SPIEGEL. Testen medførte jubel på de små østuniversiteter, og tavshed på de store vest-uni's. Hamburg Universitet sluttede således som nr. 74 ud af de 81 i testen.

Nogle ville måske lande ud i panik med sådan en "ranking", men på uni-Hamburg trækker man på skuldrene: "Det er klart – og sagt uden bitterhed - at et lille universitet i øst, som i 10 år har fået masser af penge og prioriterer undervisningen højt – måske på bekostning af forskningen – får høje karakterer hos studenterne. Det er bedre at være syv studenter pr. lærer end at være 70 ...", forklarer **pressechefen på uni-Hamburg, dr. Jörg Lippert.**

"Vores institutbestyrer på informatik har for eksempel nedslidt og forældet teknologi, og han må se på, at de i øst har fået en topmoderne maskinpark med nok til alle studenter. Det er klart, at studenterne bedre kan lide det ..."

Student: Hurtig, effektiv og praksisnær uddannelse

I SPIEGEL-testen blev 12.000 studenter fra 81 lærestalter spurgt til deres "studiebetingelser", til deres læreres pædagogiske færdigheder, til de fysiske omgivelser, til indholdet i studiet mm. Blandt de 16 centrale spørgsmål var: "Vejleder lærerne deres studerende tilstrækkeligt?"

Og: "Orienterer læringen sig mod erhvervspraksis"?

Ud over spørgsmålene inddrog SPIEGEL-testen så også mere objektive data som den gennemsnitlige studietid, student/lærer-antal samt antal frafaldne / studieskiftene i totalbedømmelsen.

Besvarelsene viste, at studenterne lægger vægt på "tryk og redevarme". Og de er ikke interesseret i de store teorier, men i en praksisnær uddannelse, konstaterede SPIEGEL's efterfølgende analyse. Små, overskuelige enheder skaber et klima af spontanitet og nybyggergejst på de små øst-universiteter. Og studenterne giver høje point for et produktivt lærerklima med en tæt forbindelse til en lærer, mens de ikke lader sig imponere af Nobelpris-aspiranter i lærerkorpset.

SPIEGEL-interviews med studenter afslørede da også nogle motiver, som ikke harmonerer med universitetets fordybelse og grundforskning: "Studenterne kommer her kun for en ting: at få studiet overstået og så ud at tjene penge" (Steffi, 24 år, fra lille østuniversitet).

"Jeg vil være optimalt forberedt på et job, hurtigt, effektivt og praksisnært" (Katja, 27 år, fra lille østuniversitet).

"Velbefindelses-hitliste"

Testen behandles dog med nogen overbærenhed på de ramte universiteter. Indvendingerne går hovedsagelig på, at "redevarme, tryk og overskuelighed" (SPIEGEL's udtryk) ikke kan erstatte kvalitet. Rektoren i Heidelberg – som har internationalt ry – konstaterede, at testen er "absurd, fordi redevarme aldrig kan være det væsentligste karakteristika på et top-universitet". Hamburgs medicin-dekan sagde: "Det er total grotesk, at man kan offentliggøre en ranking-tabel, som søger at bevare en forkapitalistisk universitetsi-

tyl", når det foregives, at man kan sammenligne universiteter, hvor det ene har 200 gange så mange studenter og helt andre student-/lærer-ratio'er.

En rektor kaldte testen for en "velbefindelses-hitliste", og det synes Lippert er meget præcist:

"I præsentationen af resultatet foregøgler den at være et udtryk for kvalitet, men de er højst en tilfredshedsundersøgelse blandt studenterne. Den fortæller ikke, om den faglige standard eller kvalitet", siger pressechefen og tilføjer:

"Man må heller ikke overse, at et stort universitet har brede faglige forpligtelser. Mens topscoreren i testen, Eichstadt, udbyder otte studiefag, har Hamburg 89..."

Professorer: Kvalitetsbedømmelse

Også professorer og andre faste lærere blev udspurgt om deres mening. 1600 skulle give anbefalinger på deres egne fagområder, og advare mod fakulteter med dårlig kvalitet. Og her viser resultaterne lille overensstemmelse med studenterne, for lærerne bedømmer forskningen. Studenternes bedømmelse af studieforholdene var således en dårlig indikator på den faglige standard. Lærerne rangerede nemlig traditionsuniversiteterne München, Bonn, Köln eller Heidelberg højt - hvor Bonn og Köln indtager de to sidstepladser i studenternes totaltest.

Professorernes bedømmelser viste da også, at de fleste øst-uni's scorer meget lavt på forskningen. En anden indikator herpå var også, at de eksterne forskningsmidler fra industrien går til vest-universiteterne.

Sådanne data er med til at lægge afstand til SPIEGEL-testens værdi: De, som lægger mange kræfter alene i undervisningen, har kun lidt at tilbyde i forskningen, påpeger Lippert.

Hitlistens praktiske konsekvenser
SPIEGELs ranking er lavet efter amerikansk og engelsk forbillede (USA-Today laver med "image" som parameter og Financial Times med studenternes "afsætningsmuligheder" som parametre). Lippert fortæller, at de to første SPIEGEL-ranglister (1989, 1993) medførte vildt postyr:

"Hamburg landede også dengang i den nederste ende. Universitetspræsidenten var fortvivlet, for hvordan forklare, at virkeligheden var en anden? Og pressen ringede for at høre, hvorfor Hamburg var så dårlig. Denne gang har der været én op-ringning til pressekontoret. Det var en ung praktikant på BILD-zeitung (sensationsavisen), hvor jeg blev udspurgt på kryds og tværs. Men artiklen kom aldrig på ...", fortæller Lippert. "Det er, som om offentligheden har forstået, at man ikke kan lægge så meget i SPIEGEL-hitlisten. Men derfor er den alligevel farlig for universitetets image, for hos den flygtige læser – som ikke sætter sig ind i baggrunden – får resultatet karakter af fakta: Det stod der jo i SPIEGEL, og så må der være noget om det".

Mod forventning har hitlisten heller ikke haft betydning for rekrutteringen af studenter: "Hitlisten fortæller, at det er de små øst-universiteter med høj lærerdækning og gode faciliteter, som tager topplaceringen – og det er de steder, hvor ingen studenter vil hen. Studenterne stemmer med fødderne, og uanset SPIEGEL-testen frygter vi ikke, at studenterne flytter fra os. De store universiteter med det store fagudbud er stadig de mest attraktive – og studenterne flytter sig helst ikke fra deres hjemegn af sociale grunde", siger pressechefen.

De studentersociale betingelser er også med til at fastholde studenterne, hvor de kan få arbejde. 70% af veststuderne har erhvervsarbejde ved siden af studierne, og det er langt nemmere at finde arbejde i vest.

Politikernes og embedsmændenes reaktioner

I SPIEGEL-testen er et af fokuspunkterne, hvor godt lærerne "servicerer" studenterne. Det har sat fokus på lærernes arbejdstid. Men det fik ikke Hamburg Universitet til at ændre arbejdsvilkårene. Uni-Hamburgs præsidents har dog tidligere appelleret til de faste lærere om, at de i højere grad skulle prioritere undervisningen. Og han har for nylig udtrykt frustration over, at det er op til lærerne selv, hvor ofte de har træffetid, og at ingen har ret til eller kan kontrollere, hvordan lærerne administrerer dette.

Men universitetet frygter man ikke en panik-reaktion på SPIEGEL-testen fra politikere og embedsmænd. Tyskland er opdelt i delstater med hver deres administration, og det gør universiteterne til en lokal sag:

"De lokale politikere og embedsmænd kender det lokale universitet og kan bedømme undersøgelsen for, hvad den er. De konkluderer ikke på hitlisten, at Hamburg er et præstationssvagt universitet.

De kender de lokale styrker og svagheder. Og de kender da også de betingelser og rammer - fx universitetets driftsmidler - som der skal laves uddannelser og forskning for".

Pressechefen tilføjer, at "uni-Hamburg" ligger i toppen på andre præstationsmål, fx hvad angår eksterne bevillinger, i de videnskabelige peer-reviews (tysk: "graduierede kollegs"), samt hvor mange Humboldt-studerter (udenlandske fri-stipendier), der søger til Hamburg.

Det tyske masseuniversitet?

I Tyskland findes der masseforelæsninger med 500-600 tilhørere – "men sådan har det altid været", tilføjes det, selv om det først er inden for de seneste 10-20 år, at op mod halvdelen af en årgang tager en studentereksamen.

"Det er forkert, hvis man pr. automatik betegner alle universiteter med mere end 30.000 studenter som 'masseuniversiteter', der underforstået giver dårlig undervisning og dårlige relationer – og at den enkelte student er anonym uden 'redevarme' ...". Pressechefen vil dog ikke hermed bagatellisere konsekvenserne af masseuniversitetet:

"Det er klart, at det er bedre at blive undervist, hvor der en lærer pr. syv studenter end hvor der er 70! Her kræver det mere selvstudium og er socialt vanskeligere. Men det er ikke det samme, som at det er præstationssvage universiteter ...", siger Lippert og tilføjer som et socialt aspekt på negativsiden, at på masseuniversitetet grundlægges der måske ikke så mange livslange venskaber.

Han medgiver da også, at på visse fag - fx medicin, jura eller virksomhedsøkonomi - er forholdene på randen af det forsvarelige.

"Masseuniversitetet er kvalitativt defineret ved, at der er en utilfredsstillende relation mellem studenten og den ansvarlige lærer. Det findes selvfølgelig, for når der er mange studenter, er der en risiko for, at den enkelte bliver anonym. I de naturvidenskabelige eller medicinske fag er der tilmed dårlige laboratorie-forhold, som gør, at studenterne står på nakken af hinanden for at deltage i forsøg og få de praktiske færdigheder", siger Lippert.

Ikke børnehavemiljø

En af de omdiskuterede følgeslutninger af SPIEGEL-testen var, at studenterne på et af de store masseuniversiteter først har personlig kontakt med en fastlærer i femte semester!

I universitetsmiljøet er det blevet mødt spottende med mod-påstande om, at det altså ikke er et "børnehavemiljø", men et universitet.

Det er med beklagelse, at Hamburg Universitet ikke – efter angelsaksisk mønster – kan pleje få elite-studenter. Sådan har det ikke været i Tyskland i mange år, hvor idealet har været solostudenten, som selv må tilegne sig viden og metodik gennem anonym deltagelse i forelæsninger eller seminarer. Og den tankegang er ikke fremmed for Uni-Ham-

burgs pressechef, der igen henviser til 'redevarmen', som han hellere vil gøre til en slags hærkning:

"Jeg skal ikke lave skønmaleri af det moderne universitet. Men man kan jo sige, at dem, der klarer sig på 'masseuniversitetet', har også værktøjet til at klare sig udenfor. Kan det ikke være produktivt, at man selv skal sørge for at søge sine egne veje?" spørger han og tilføjer, at universitetet skam har alle de nødvendige introduktionsprogrammer.

Gode og dårlige studenter på masseuniversitetet

Universiteterne beklager sig også over, at studenterne på masseuniversitetet er for forskelligt. "Vi har et stort antal særdeles gode studenter og et stort antal særdeles dårlige studenter", fortæller en studieleder på FU-Berlin. Sådanne vilkår får med mellemrum politikere og universitetsfolk til at kræve differentiering af undervisningen, så der er niveauer for de gode og de mindre gode studenter.

"I Tyskland er den diskussion ikke populær. Der er en ideologisk bremse i, at alle skal have lige betingelser i systemet. Især nu, hvor der er en socialdemokratisk / grøn regering", fortæller pressechefen. "I praksis regulerer konflikten sig dog, for kravene er altså skærpede: Hvis den dårlige student ikke består anden eller tredje gang, er det altså ud ..."

jø

Uni-Hamburg

Med 41.000 studenter er Hamburgs universitet det femte-største i Bundesrepublikken. Der er 850 professorer og 2700 andet videnskabeligt personale. Der er 1000, som har undervisning som bijob.

Nedskæringer har betydet, at universitetet i de seneste 10 år kun har genbesat to ud af tre ledigblevne stillinger. Godt nok har der i samme periode været indført en strengere adgangsbegrænsning (tysk: *numerus clausus*), hvor universitetet selv har reguleret nedgangen. Der nyoptages således seks-otte studenter årligt pr. faste lærer. (I praksis har det dog betydet en hårdere undervisningsbelastning, fordi en begrænsning i optaget kan være op til fire år forsinket i forhold til nedskæringer i lærerstaben.)

Hamburgs Universitet er i nogen grad domineret af universitetshospitalet, som alene sidder på 775 mio DM af det samlede budget på 1200 mio. DM. Som forskningsstærke områder fremhæver universitetet selv molekylærbiologi (i medicin og i den anvendte botanik), materialforskning (mikrostrukturforskning, laserfysik) samt informations- og kommunikationsteknologi (fx "kunstig intelligens").

DER SPIEGEL: Wo was studieren – test af universiteter mm., 12. april 1999. Se www.spiegel.de under "unispiegel".

Universitetslærernes krav til ny stillingsstruktur

OK-99 har lovet forhandlinger om en ny stillingsstruktur ved universiteterne. Det forlyder at forskningsministeriet vil have disse forhandlinger afsluttet omkring 1. september. Derfor haster det med at komme i gang med forhandlingerne. Universitetslærerne i DM, DJØF og IDA har krævet at blive direkte repræsenteret i forhandlingerne.

Det er os der kender området og problemerne. Heldigvis har der i AC vist sig forståelse herfor og vi venter bare på at Forskningsministeriet tager initiativ til forhandlingerne. Universitetslærerne i DM, DJØF og IDA har gjort sig overvejelser over sine krav og vi forventer at få lejlighed til at fremføre dem med fuld styrke direkte i forhandlingerne med modparten. Vore krav og ønsker er relativt simple og gennemgås nedenfor.

Den nuværende stillingsstruktur er forældet og kræver en modernisering væk fra den gamle lærerstolsopfattelse henimod et moderne system, der giver advancementsmuligheder for de forskere, der kvalificerer sig til det højeste niveau. En universitetskarriere må ikke automatisk, som for de flestes vedkommende i dag, stoppe ved lektorniveauet. Universiteterne kommer i fremtiden til at konkurrere hårdt om de unge talenter. Derfor må vi have en attraktiv karrierevej, hvor personer med de rette kvalifikationer kan se frem til en karrierevej, der hedder adjunkt, lektor, professor.

En adjunktstilling skal være en fast (men stadig midlertidig) stilling, hvor man efter faglig vurdering af egne forsknings- og undervisningskvalifikationer kan oprykkes til lektorniveau. Ligeledes skal en lektor, når vedkommende har opnået tilstrækkelige høje kvalifikationer indenfor forskning og undervisning, kunne lade sig bedømme af et fagligt bedømmelsesudvalg og ved en positiv bedømmelse derefter oprykke til professorniveau. Det vil således ikke være nødvendigt for en velkvalificeret forsker, at skulle bryde sin forskergruppe op og flytte til et andet universitet ofte i udlandet alene for at blive professor, således som det ofte er tilfældet i dag.

Vi vil selvfølgelig insistere på at kravene til stillingerne på universiteterne ikke svækkes i forhold til idag, derfor må løn- og ansættelsesforhold heller ikke svækkes i forhold til idag. Det må være det lokale arbejdssted der afgør om en ny stilling opslås som en adjunkt- eller lektorstilling.

Herudover kan der være behov for f.eks. i forbindelse med opprioritering eller opbygning af et nyt forskningsfelt at oprette særlige professorater (en lærestol, eng.: chair) til internationale topforskere; disse stillinger kan oprettes i lønramme 38 eller højere.

Oprykning efter egne kvalifikationer af adjunker til lektorer vil være gratis, men vi er klar over at det vil koste noget at oprykke samtlige professorkvalificerede lektorer på en gang. Men i øvrigt er der allerede indenfor visse områder en del lektorer, der har kvalifikationstillæg, som bringer deres løn helt eller delvis op på det normale professorniveau, så projektet bliver ikke så dyrt som nogle måske frygter.

Vi forventer at se de 30 mill. kr., der er reserveret fra OK-99 brugt efter hensigten. Hvis de 30 mill. kr. så ikke rækker, må vi bede ministeren om at sørge for en ekstrabevilling til at afhjælpe økonomien. Vi er villige til at gå ind på en kvoteordning, forudsat at der indgås en aftale om en løsning af problemerne indenfor en overskuelig årrække; vi kan derimod ikke acceptere begrænsninger af økonomiske årsager.

I OK-99 hedder det at man vil "søge at få belyst undervisningsassistenternes løn- og ansættelsesforhold". Den undersøgelse vil hurtigt være overstået: universitetslærerne i DM, DJØF og IDA ved allerede hvordan det står til og hvad problemerne er. Vi har 3 krav indenfor området med løst ansatte forskere og undervisere:

- 1) Der må være en fast grænse for hvor længe man kan være i løse ansættelser, (f.eks. 2 år eller 1000 timer) indenfor universitetssektoren
- 2) der må være en begrænsning for hvor mange løst ansatte, der må være indenfor et område
- 3) der må gøres noget for de, der nu er låst fast i løse ansættelser

Indenfor visse fagområder (f.eks. økonomi, sprog, musiske fag, sprog, jura) kan der være undtagelser, hvis der er brug for professionsorienterede undervisere. Disse personer vil typisk have en anden hovedstilling, og må så ansættes som eksterne lektorer. Der kan i ganske særlige tilfælde være brug for faste ansættelser til kun forskning eller undervisning, hvortil der så må være tilknyttet forpligtigelser til f.eks. pædagogisk udvikling jvf. de stillinger der bør oprettes til timelærere, der har været ansat i årevis og som omtales nedenfor.

Vi må tilbage til et system hvor de løse ansættelser kun bruges som overgangstillinger til nye kandidater. Det er uværdigt at universiteterne for at opfylde va-

rige behov for undervisning eller forskning bruger løse ansættelser på daglejervilkår, som forlænges år efter år, og i stillinger hvor de ansatte kun lønnes for den ene del af universiteternes arbejdsområder; enten undervisning eller forskning. Derved undermineres universiteternes adelsmærke: den forskningsbaserede undervisning.

Det er uværdigt at man derved tvinger f.eks. mange af UA'er til ubetalt forskning.

Hvis universiteterne konstant har brug for større undervisningskapacitet må man fastansætte på normale vilkår. Den nuværende praksis må afvikles; der må etableres personlige ordninger for dem, der nu har været låst fast i systemet i mange år. Disse personer må fastansættes og tilbydes muligheder for forskning eller faglig udvikling, således at de kan kvalificere sig til en stilling i den ordinære stillingsstruktur. For nogle få personer kan det godt være, at det vil være urealistisk at begynde en decideret forskerkarriere i den ordinære stillingsstruktur. For sådanne personer kunne man oprette særlige lektorstillinger, hvortil er knyttet en forpligtigelse til pædagogisk og fagdidaktisk udviklingsarbejde med særligt ansvar for kursusplanlægning o.lign.. Men det er vigtigt at

fastholde, at der er tale om personlige overgangsordninger, der ophører med personens afgang.

Forslag til revision af fagforeningsstrukturen indenfor AC området

Nu går den ikke længere! Uroen i forbindelse med indgåelse af den sidste overenskomst har, sammen med gentagne tilfælde af mildest talt uheldige udmeldinger på universitetsområdet fra AC, aktualiseret en debat om AC's struktur og funktion i relation til primærorganisationerne. Allerede efter OK-97, som jo også var utilfredsstillende på universitetsområdet, var vedtaget, kom der tanker frem om at det måtte kunne gøres anderledes og bedre. Det er nu uomgængeligt at vi må diskutere en ny måde at varetage medlemmernes interesser på.

Den nuværende funktion af AC har vist sig meget uhensigtsmæssig. Det er stærkt utilfredsstillende at vi skal spørge AC om vi må udtale os; selv i sager som har vores helt klare interesse. Det er utilfredsstillende at AC tager initiativer til at udtale sig eller forhandle uden at det er aftalt med de parter hvis interesser det påvirker. Det er ligeledes utilfredsstillende at de sidste 2 overenskomster er blevet vedtaget henover hovedet på os, uden at for os vigtige krav er blevet imødekommet. Vi mærker en mangel på lydhørhed fra AC's side, når det drejer sig om universitetslærerernes interesser i medlemsorganisationerne. Det må kunne gøres bedre!

Universitetslærerne i DM, DJØF og IDA ønsker at arbejdspladsorienteringen bliver hjørnестenen i AC's arbejde både i forbindelse med overenskomstforhandlingerne og i AC's daglige arbejde. Der vil selvfølgelig være en masse detaljer og problemer, der skal tages højde for, men det må ikke blokere diskussionen på forhånd, for så vil der ingenting ske.

Nedenfor er et forslag til hvordan en sådan struktur kunne tænkes at fungere.

Arbejdspladsorienteringen kunne tage udgangspunkt i etablering af en kartellig-

nende struktur ved siden af primærorganisationerne; disse "karteller" skulle have udstrakt kompetence til selvstændigt at forhandle indenfor kartellets interesseområde. Kartellerne ville gå på tværs af de gamle organisationer, hvilket nok ville indebære at der skulle etableres et system af dobbeltmedlemsskab, således at man ligesom f.eks i Norge kan være medlem af et Forsker- eller Universitetslærerforbund og DM, DJØF eller IDA.

Dette ville også indebære en afskaffelse af den dobbelte administration, der i dag foregår fordi flere organisationer varetager f.eks. universitetslærerinteresser. Kartellerne skulle varetage sagsbehandlingen for medlemmerne. Det er vigtigt at den ekspertise der findes på de enkelte områder i den "gamle" struktur, vil blive overført til kartellerne.

En sådan kartelstruktur ville også styrke og forenkle det faglige arbejde på det lokale plan og gøre det vanskeligere for en arbejdsgiver at spille medlemmerne fra de forskellige primærorganisationer ud mod hinanden.

I en sådan struktur skulle AC skal være en paraplyorganisation for kartellerne, uden at være selvagerende.

Kartellerne skulle selv kunne varetage deres interesser ud fra deres arbejdspladsorientering, også i forhold til AC ville der således være en rationaliseringsgevinst. Der ville i en sådan ny arbejdspladsorientering sandsynligvis ikke være brug for at AC udtaler sig, undtagen på baggrund af forudvedtagne erklæringer.

Det ny AC's funktion ville blive af mere administrativ, koordinerende art.

Der vil stadig være brug for et forum, hvor karteller og foreninger kan mødes for at udvikle, diskutere og koordinere deres synspunkter. Udenfor perioder med overenskomstforhandlinger skulle kartel-

lerne være de udfarende både når der skal forhandles med ressortministerierne og i den offentlige debat. Det har allerede i det nuværende system i flere tilfælde vist sig at være meget effektivt og hensigtsmæssigt. I forbindelse med overenskomstforhandlingerne bør det statslige og det amtskommunale område skilles ad; ligesom der bør skelnes mellem generelle krav fælles for hele statsområdet som f.eks. reguleringsordning, generelle lønskalaer, generelle pensionordninger o.lign. og specielle krav som arbejdstid, stillingsstruktur, særlige løntillæg, særlige orlovs-, pensions- og forsikringsordninger. Der må etableres et system til indsamling af krav som på en gang specielt tilgodeser kartellernes ønsker og som koordinerer de generelle krav fra hovedorganisationerne. De generelle krav kunne forhandles i AC regi, mens de specielle krav burde forhandles direkte af repræsentanter fra kartellerne. Det ville nok være nødvendigt at udvikle et system så disse krav kan konfliktværes.

Dette ville overfor arbejdsgiveren tydeliggøre vigtigheden af de specielle krav, og det vil også stille krav til arbejdsgiveren om, at være forberedt til forhandlingerne og komme til forhandlingerne med mandat til at forhandle disse krav.

Neo-darwinisme - en ny evolutionsteori?

I 1980'erne opstod begrebet neo-darwinisme. Hvad var det, hvordan forstås darwinismen af evolutionsbiologer i dag, og hvordan anvendes evolutionsteoriene inden for andre områder end de rent fagbiologiske? spørger ANNE GAMMELGAARD, forskningsass. ved Medicinsk Videnskabsteori, KU

Darwins evolutionsteorier har, siden de blev fremsat i midten af 1800-tallet, været genstand for megen debat både inden og uden for de biologiske institutter. Begrebet darwinisme bruges somme tider som betegnelse for et bestemt livssyn, hvilket umiddelbart kan undre, da Darwin oprindeligt fremsatte sin teori som en biologisk teori om arternes udvikling. Imidlertid har evolutionsteoriene bredt sig fra at handle om slægtskab mellem levende væsner og disses udvikling til også at handle om forskellige emner - lige fra menneskets natur, bevidstheden, moralens oprindelse og fundament til samfundsøkonomi, sygdom, sundhed og selve meningen med livet.

Hvordan (og hvorvidt) man bør afgrænse videnskabelige discipliner fra hinanden, er et spørgsmål, som ligger latent i diskussionerne om evolutionsteoriernes relevans i forhold til nævnte områder. For eksempel skabte paven i 1996 debat om dette spørgsmål med en tale om forholdet imellem evolutionslæren og kirken. Paven anerkendte her, at de biologiske videnskaber på frugtbar vis beskriver vort fysiske legemes evolution, samtidig med at han argumenterer for, at biologerne må overlade evolution og forklaring af fænomener som bevidsthed, fri vilje og moral til kirken. Hermed afgrænses biologiens genstandsområde skarpt fra teologi. I den akademiske verden genfinder vi denne diskussion mellem human- og naturvidenskaberne, når teorier udviklet inden for et videnskabeligt område anvendes på andre områder. Kan evolutionsbiologien bidrage med indsigter af relevans for eksempelvis bestemmelsen af etiske principper eller for diskussioner om, hvorvidt mennesket har en fri vilje? Kan evolutionsbiologien fortælle noget om menneskets natur?

Moderne darwinisme

Charles Darwin (1809-92) huskes især for sin teori om naturlig selektion, der forklarer, hvorledes levende organismer tilpasser sig det miljø, de lever i. Darwin interesserede sig for slægtskabet mellem arterne og ønskede at forklare, hvorledes fælles stamformer kan være ophav til højst forskellige arter. Darwin gjorde i sin tid op med forestillingen om, at en art var noget konstant; at giraffer blev skabt som giraffer og mennesker som mennesker i tidernes morgen. I al sin enkelhed fungerer princippet om naturlig selektion efter følgende devise: Der sker en naturlig va-

riation mellem individers egenskaber. Nogle af disse varianter overlever bedre end andre og vil alt andet lige efterlade sig flere efterkommere med samme overlevelseshæmmende egenskaber, forudsat at variationen er arvelig.

I 1800-tallet havde man ikke meget begreb om, hvordan egenskaber konkret nedarves, og Darwins egen teori herom er derfor - ikke overraskende - besynderlig set med nutidens øjne. Først med genopdagelsen af Mendels krydsningsforsøg med ærteblomster i begyndelsen af 1900-tallet, suppleredes evolutionsteoriene med en redegørelse for arvegangen mellem generationer, som i hovedtræk ligner den, vi benytter i dag. Kombinationen af Darwins princip om naturlig selektion og de mendelske arvelove kaldes for den neo-darwinistiske syntese. Nu om stunder søger neo-darwinisterne at videreudvikle syntesen ved at inkludere vor molekylær-genetiske viden om, hvorledes DNA sekvenser (herunder gener) nedarves fra generation til generation.

Inden for **evolutionsbiologien** er der løbende diskussioner om, hvor vægtige de selektive mekanismer er i forhold til andre evolutionære mekanismer. Neo-darwinister anser typisk princippet om naturlig selektion som værende den vigtigste evolutionære mekanisme. Set i lyset af princippet om naturlig selektion betragtes kroppen som et stykke 'design' formet gennem årtusinders selektive processer. Miljøet stiller så at sige kroppen over for en række 'problemer', som så 'løses' mere eller mindre effektivt i forhold til de givne begrænsninger. Ofte opsummeres princippet om naturlig selektion med sloganet 'survival of the fittest'. Her er det imidlertid på sin plads at gøre opmærksom på, at Darwins teori ikke siger noget om, hvilke konkrete egenskaber, der gør en organisme 'fit'. Hvad der afgør dette er relativt i forhold til omstændighederne. Det er altså ikke et naturligt eller nødvendigt element i darwinistiske modeller, at det bedst kan betale sig at være stor, stærk og tromlende, selv om princippet om naturlig selektion populært fortolkes sådan.

Blandt evolutionsbiologer er der også løbende diskussioner om, hvordan den naturlige selektion virker i praksis. Hvem og hvad selekteres? Er det hele populationen, individer eller blot gen-sekvenser, der selekteres?

En neo-darwinist vil typisk betone, at Darwins princip bør forstås på gen-ni-

veau, og at det derfor er gener og genkombinationer, snarere end individer, der selekteres. Dette har resulteret i en omfattende diskussion om, hvorvidt organismen evolutionært set da blot er at betragte som en 'overlevelseshæmmende' for sine gener. Populært bliver dette ofte udtrykt i erklæringen om, at meningen med livet er at videreføre generne. Denne påstand bygger dog på den skjulte forudsætning, at netop evolutionsteoriene rummer nøglen til gåden om 'meningen' med livet. Det er i øvrigt næppe en tilfældighed, at neo-darwinisterne i 1980- og 90'erne fokuserer så eksklusivt på genernes perspektiv på bekostning - mener nogle - af den hele organisme, da biologien i samme periode præges af det humane genom-projekt, som har til opgave at kortlægge menneskets gener. Det er dog vanskeligt at udrede årsagerne til den voksende interesse for genernes rolle, da dette spørgsmål minder om det gamle om hønen og ægget.

Darwinistiske teorier anvendt uden for fagbiologien

Princippet om naturlig selektion har gennem tiderne været en inspirationskilde for teoretikere inden for andre felter end de rent fagbiologiske. Det er derfor vigtigt at overveje, hvorvidt der er principielle grænser for, hvilke fænomener den darwinistiske tankeramme kan anvendes til at forklare og belyse. I dag findes der evolutionsteoretiske ræsonnementer inden for mange forskellige videnskaber.

Inden for **lægevidenskaben** udkommer der i disse år bøger og artikler om, hvordan diverse sygdomme og sygdomssymptomer kan forstås som darwinistiske tilpasninger. For eksempel kan der gives evolutionsteoretiske forklaringer på forekomsten af så forskellige fænomener som allergi, feber, diarré, skizofreni, graviditetskvalme, fedme og diverse velfærdssygdomme. I bedste fald kan evolutionære hypoteser om årsagerne til disse lidelser give inspiration til forebyggelse og nye behandlingstyper, i værste fald til spekulative sygdomsteorier. Selv om det skulle vise sig, at graviditetskvalme beskytter fostret imod giftstoffer (som det foreslås af evolutionsbiologer), er gentagne opkastninger under en graviditet ikke nødvendigvis hensigtsmæssige, da der ikke uden videre kan sluttes, fra at noget er en evolutionær tilpasning, til at det gavner det enkelte individ.

Inden for **informationsteknologien**

anvendes selektive modeller til at udvikle neurale netværk og computerprogrammer, og inden for samfundsvidenskaberne forsøger nogle økonomer at forklare virksomheders markedsadfærd ved hjælp af selektive modeller. Ofte er anvendelsen af evolutionsbiologiske modeller dog problematisk, fordi de systemer eller fænomener, som skal forklares, adskiller sig fra biologiske systemer på afgørende punkter. Som udgangspunkt må det være dem, der beskæftiger sig med de enkelte emner, der er kompetente til at afgøre, om selektionsprincipperne på frugtbar vis kan anvendes inden for deres fag.

Inden for **moralfilosofien** foranledigede Darwins teori, at der blev fremsat nye etiske teorier inspireret af evolutionslæren. Det er i sig selv et helt studium at undersøge, hvordan Darwins teorier igennem tiderne har været brugt til at retfærdiggøre meget forskelligartede teorier - såsom hvilke værdier og hvilken moral et samfund bør bygge på. Darwin selv mente, at man som evolutionsbiolog godt kunne beskæftige sig med moralens oprindelse. Ligesom det gælder for menneskets kropslige egenskaber mente han

også, at der kunne gives en evolutionær forklaring på udviklingen af mentale egenskaber, herunder en moralsk sans. Darwin var opmærksom på, at forskellige kulturers opfattelser af moral varierer fra hinanden, men det, der interesserede ham, var at forklare udviklingen af selve evnen til overhovedet at reflektere over godt og ondt; en evne, som han anså for at være en naturlig følge af intelligens og social adfærd.

En kritik: Det gode som en naturalistiske fejlslutning

Til gengæld forsøgte Darwin ikke, som for eksempel sin samtidige, Herbert Spencer, at udlede eller forsvare bestemte moralske principper ved hjælp af evolutionsteoriene. Umiddelbart er det forståeligt, at det i en periode præget af naturvidenskabelige landvindinger er fristende at lede efter et naturvidenskabeligt fundament for bestemte værdier og moralopfattelser.

Det er imidlertid et grundlæggende problem for den slags deduktioner, at redegørelser for, hvordan mennesket og samfundet har udviklet sig, ikke i sig selv

fortæller noget om, hvordan mennesker bør opføre sig eller samfundet indrettes. Filosofer som Hume, H. Sidgwick og G.E. Moore ekspliciterede argumenterne imod denne type fejlslutninger. At identificere det, der er godt, med det, der bringer mest nytte, velfærd, evolutionær udvikling eller andet, er at begå det, der kaldes for 'den naturalistiske fejlslutning'. Spencer begår således 'den naturalistiske fejlslutning', når han **identificerer det gode og efterstræbelsesværdige med de egenskaber, som fremmes i de evolutionære processer**. Der må nødvendigvis ligge nogle skjulte antagelser til grund for identifikationen af det gode med det evolutionært udviklede.

Der er således en afgørende og principiel forskel på at anvende evolutionsteorier til at beskrive nogle mekanismer eller fænomener inden for et givet område og på at anvende dem til at forsvare bestemte værdisæt. Ikke mindst i diskussionerne om darwinismens potentialer og begrænsninger er det vigtigt at holde sig denne distinktion for øje.

Studium 2000: En anden erotik ...

For den ældre generation er universitetet et sted med dæmpet atmosfære, højt til loftet, en ånd af dannelse og ansigter, der taler om videbegær. Måske er det en erindringsfor skydning, men virkeligheden er ikke sådan i dag. De studerende er anderledes, skriften og læringen er en anden - ikke engang erotikken er den samme, påstår DIETRICH SCWANITZ i dette essay ...

I de gode, gamle dage - før 1968 - var livsforløbet forankret i overordnede rammer med faste livsafsnit som barndom, ungdom, studietid, erhvervsaktive alder og alderdom. Det var forkasteligt at afvige fra de afstukne rammer ved fx at gifte sig, før man havde fået sin eksamen. Symboler og ritualer markerede overgangen fra et livsafsnit til det næste. Og studietiden fungerede som et overgangsstadium mellem de to mest markante roller i livet: barndommen og voksentilværelsen.

Erik Erikson, pioneren inden for identitetspsykologien, forbandt som den første dette stadium med begrebet 'psykosocialt moratorium'. Dermed mente han, at livets alvor var suspenderet i den periode. Man frigjorde sig fra alle hidtidige bindinger og tog hul på en fase, hvor man kastede sig ud i eksperimenter og smagte på livet. Adfærdsmønstret stammede fra bohememiljøet: Man blæste på de borgerlige værdier, gjorde nar ad spidsborgerne, gav sig beruselsen i vold og levede 'romantisk'.

Selv de mest nøgterne gennemlevede en poetisk fase. Og alle hyldede princippet om æstetisk at bekæmpe banaliseringen ved hjælp af rusen, kærligheden, de sædvanlige filosofiske orgier eller vilde diskussioner i vennekredsen.

Selvvalgt fattigdom blev betragtet som et bevis på, at man kunne sætte sig ud over de borgerlige pålæg om at tjene sit brød. Samtidig var denne givne afkald på de borgerlige værdier en ubevidst træning i over lang tid at investere i egen biografi efter det religiøse princip: Kan man forbigående lide afsavn, vinker belønningen forude.

De studerendes frustrationstærskel i læringsprocessen var væsentligt højere: Man overvandt vanskelighederne ved at udvise større udholdenhed.

Sådan var det at være studerende engang - dengang da 5% af en årgang kom på universitetet. De blev rekrutteret fra det samfundslag, som dengang kaldtes 'akademikerne'.

Det moderne: Livsfaser ophæves

Nu går over 30% af de 18-21-årige på universitetet. Studierne fører ikke længere hen imod en 'karriere', men afleverer kandidaterne til et uoverskueligt arbejdsmarked, der udvikler sig så hurtigt, at det endog har overhalet generationsskiftet: Erhvervene overlever ikke den enkelte generations erhvervsaktive periode.

Det har vendt op og ned på livsforløbene. De er ikke længere forankret i et program med fast struktur og overord-

nede rammer. De bliver snarere til en individuelt variabel sekvens af delelementer, som kan stykkes sammen på forskellig vis.

Der er nogle, der begynder med at få børn, så får et job og først derefter beslutter sig for et studium. Andre studerer, afbryder studiet for at tage erhvervsarbejde eller stifte familie og genoptager så studiet på et senere tidspunkt. Mange veksler mellem erhvervsarbejde og studium - eller gør begge dele samtidig.

Individualiseringen har overført princippet om modulopbygning til den måde, man planlægger sit liv på. Også på det punkt er den faste sekvens blevet ophævet. Den faste samhørighed mellem en bestemt rolle og et bestemt alderstrin findes næppe længere.

Men hvis man vil studere, tiltræde en ny stilling eller indlede et forhold på et hvilket som helst alderstrin, må man på en eller anden måde blive ved med at være ung: Ungdommelighed er altså ikke længere noget særligt; det er ikke noget, som alene hører ungdommen til, det er ikke et livsafsnit i sig selv.

Den eksperimentelle livsfase, som engang var henlagt til det 'psykosociale moratorium', fordeler sig nu over hele livsforløbet. Dermed er grænsen mellem studietiden og resten af livet blevet ophævet. Man taler om livslang uddannelse - men det betyder, at voksentilværelsen smitter kraftigt af på studietiden.

Mange studerende flytter ikke længere hjemmefra for at frigøre sig fra hjemmets snærende bånd; dette har børn, der har fået en fri opdragelse, næppe noget behov for. Dertil kommer, at de studerende får tildelt studiepladser i nærheden af deres hjembyer, og det medfører også, at den nomadetilværelse, de studerende førte før i tiden, da man drog fra universitet til universitet for at lytte til koryfæerne uden for éns eget fagområde, er gået af mode.

Kun få studerende kender flere universiteter og er i stand til kritisk at sammenligne dem (og det er der nok en del undervisningsministre, som er godt tilfredse med). Tilsvarende er der mange, som bliver boende hjemme hos deres forældre, eller i hvert fald i deres hjemby. Gamle vennekredse og gamle kontakter bevares intakt.

Flugten fra tidligere bindinger motiverer ikke til at indlede en omflakkende tilværelse; det er tværtimod behovet for at have nogen at støtte sig til, der bremser mobiliteten. Når studievejlederne opfordrer til at tage studieophold i udlandet, begrundes de studerende hyppigt deres afslag med, at de lever i et fast forhold;

det argument blev aldrig fremført før i tiden - i dag forventes det, at der udvises forståelse for det.

Naturligvis er studerende ikke længere så homogene: De kommer nu engang fra næsten alle samfundslag - og skolernes helt forskellige krav til elevernes præstationsniveau bidrager til at gøre forskellene endnu større.

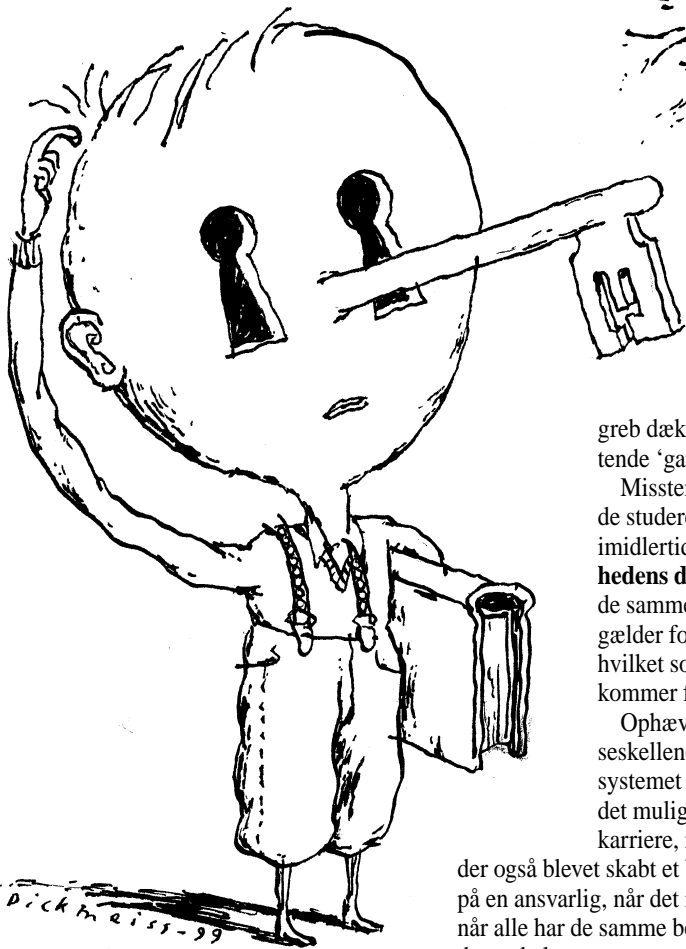
Men netop fordi studietiden ikke længere iscenesættes som en afgrænset fase i livet, isolerer de studerende sig i mindre grad fra resten af samfundet og blander sig med andre miljøer. Dem deler de både bofællesskaber og forbrugsvaner med. Der lægges også budget på en anden måde end før i tiden. Ved samtlige studieintroduktioner blusser der heftige diskussioner op om, hvor dyre lærebøger har lov til at være. Men om aftenen tager disse sparsommelighedens forkæmpere en tur i biografen og runder forestillingen af med et restaurationsbesøg. I deres opfattelse af ordet eksistensminimum indgår både det mest avancerede elektroniske udstyr og ferierejsen sydpå.

For at opretholde niveauet er det nødvendigt at tage erhvervsarbejde, og i takt hermed udvikler de studerende en arbejdstager-mentalitet med indbyggede fagforeningsrettigheder: De taler om "ferie" og, når klokken bliver fem, om "fyraften". Træder man ved frokosttid ind i elevatoren, gjalder et flerstemmigt kor: "Ha' en god frokostpause" ofte én i møde.

Den tyske SU betragtes snarere som løn end som stipendium, og derfor er tanken om at strejke ikke fjern. Forestillingen om at betale studieafgifter er lige så absurd, som hvis en funktionær skulle betale afgift for udført arbejde. Overgangen til erhvervslivet opfattes ikke mere så brat, den sker glidende. Der foregår i vid udstrækning en osmotisk proces mellem studium og erhverv, og for arbejdsmarkedet fungerer universitetet på en gang som overløbsbeholder og reservoir. Den bohemeagtige, kortvarige fattigdom har derfor mistet sin charme: Som situationen er på arbejdsmarkedet i dag, er det langt fra sikkert, at den bliver bragt til ophør - og dermed er sorgløsheden fra førhen gået tabt.

Erotik på universitetet

Der er mange, som gennem længere tid med forundring har iagttaget de studerendes utilfredshed og mangel på interesse, for egentlig er denne livsfase i ganske særlig grad ladet med erotisk elektricitet. Men også på det punkt har det faste forløb af de enkelte livsafsnit måttet vige for

greb dækker kun en mættende 'garniture'.

Misstemningen blandt de studerende skyldes imidlertid også **chancelighedens dialektik**, at det er de samme betingelser, der gælder for alle - uanset hvilket socialt lag man kommer fra.

Ophævelsen af klasseskellene i uddannelsessystemet har nemlig gjort det muligt for alle at gøre karriere, men dermed er

der også blevet skabt et behov for at pege på en ansvarlig, når det ikke lykkes. For når alle har de samme betingelser, må den enkelte tage ansvar for sine egne fiaskoer - så kan man ikke længere skyde skylden på sin herkomst, på samfundet eller på det at være født under en uheldig stjerne. I frihedens rige er antallet af begåede synder direkte proportionalt med personligt ansvar. Da den skæbne blev fælles for alle, opstod der et akut behov for at finde nogle syndebukke, som man kunne tørre ansvaret af på: Det var præstationsræset, lærerne, tilpasningsvanskelighederne, skolen, forældrene - og for kvindernes vedkommende patriarkatet - som havde skylden.

Til ansvarsfraskrivelsesstrategierne hørte også en diffus afstandtagen, en udbredt diskreditering af succesen, en radikal egalitarisme, der afskys som 'profiletering', og en generel ligegyldighed, som erklærede rønnebærrene for sure og plæderede for at få dem flyttet til mere tilgængelige grene.

Fjernsynets sejr over bogen

Tilsvarende finder vi også en væsentligt lavere frustrationstærskel som resultatet af fjernsynets sejr over bogen - af de mundtlige færdigheders over de skriftlige. Først i skriftform løser sproget sig fra situationens dramatik og selvstændig gør sig over for gestik, stemmeføring og kropssprog - alt derudover er mening. Først skrift gør sansernes kategorier fattelige: Liniariseringen i sproget tillader at ordne en tankerække gennem grammatikken og derigennem at opbygge meningsfyldte sammenhænge.

moduliseringen. En uventet konsekvens: Kærlighedens dramaturgi er vendt om.

Før i tiden var kærligheden et følelsesladet drama, hvor parterne ydede artistiske topprestationer og i en gensidig kommunikation testede hinandens personlige egenskaber. Spændingen blev opretholdt, fordi den sidste gunst, der blev skænket efter en vellykket prøvekørsel, nemlig sex, ventede ved målstregen. I dag betragtes sex som det rusmiddel, man begynder med, for at afprøve om der i det hele taget er basis for yderligere kommunikation - og følgerne er deprimerende, hvis resultatet er negativt.

Det er ikke så meget de kommunikative, men snarere de gymnastiske evner, der bliver afprøvet, og 'one-night-stands'-modulerne er genstand for ivrig debat blandt de studerende.

Dermed er den traditionelle kærlighedshistorie så at sige gået over i historien: En følelsesbetonet 'rafting', som parterne kun delte med hinanden, og ikke med nogen anden, dannede grundlaget for at skabe en fælles, intim verden og indgå i et fast parforhold, og de dertil hørende rituelle handlinger indgik i forløbet.

Den er blevet erstattet af modulopbygningens psykologiske pragmatik. Der er efterspørgsel efter partnerskab på kammeratskabsbasis i form af en lind strøm af monogame 'forhold' - også dette be-

Påvirkningen fra fjernsynet har ændret dette perspektiv. Har man som studerende anno 2000 fra babystadium været prisgivet fjernsynet, har man besvær med struktureringspræstationer, fordi man er opfostret med billedmediernes vedvarende iscenesatte øjeblikksstimulation.

Samtidig har skolekommissionerne ved karaktergivning konstant nedtonet betydningen af de skriftlige præstationer til fordel for de mundtlige, og dermed har de kastet det vigtigste kontrolinstrument til meningsforståelse (ty: *Sinnbildung*) over bord. Konsekvens: Mange nye studerende er ude af stand til at skrive en tekst uden sproglige slaghuller.

De gode overlever alligevel

Ser det virkelig så sort ud? Er der slet ingen lyse sider?

Mange **udenlandske studerende** beskriver klimaet på de tyske universiteter som ubehageligt og glædesløst. De savner det kreative forskningsmiljøes fantasifuldhed og begejstring, glæden ved at gøre opdagelser i fælles projekter og hyggeligt samvær på selve universitetet. De savner både sociale og kulturelle aktiviteter. Debating Clubs, Drama Departments og Creative Writing Courses - enten findes de slet ikke, eller også bliver de ikke bakket op. Studenterinitiativer har det svært - enten gør brandtilsynet eller teknisk forvaltning indsigelse, eller det kan i det hele taget bare ikke lade sig gøre.

De dygtige studerende er dem, der har det hårdest. De har slet ikke noget miljø. De bliver hverken belønnet, rost eller fejret. De er så at sige usynlige, og derfor bliver de heller ikke til forbilleder for deres studiekammerater. De lider mere end andre under manglen på intellektuel sexappeal og søger ofte målbevidst mod udlandet.

Kort sagt: Sammenligningen mellem før og nu er ikke en fair sammenligning, fordi de 5% ikke står i et rimeligt forhold til de 30%. Man burde faktisk sammenligne de studerende af i dag med lærlinge fra før i tiden - og så ville billedet se helt anderledes ud.

Studerende anno 2000 må slås med et universitet, som på en gang er amorft og sklerotisk, overreguleret og vanrøgtet. Men de, som overlever det, kan også klare overgangen til modulopbygningen

Oversættelse i uddrag fra SPIEGEL-special: Student '98

Oversættelse: Jørgen Øllgaard

Studium 2000: Modulare

"Studenter" findes ikke længere som en halvt homogen masse. Det er en broget skare, som udgøres af folk med mange forskellige livsformer: Der er den fuldtidsstuderende og den erhvervsarbejdende, den unge og den erfarne ældre, den umotiverede og den studieegnede, homo'en og økofeministen ...

Kan man beskrive hele denne mangfoldighed? Er det overhovedet muligt at finde et dækkende rammer for så broget en skare, spørger forkættet tysk professor i essay. Professor Dietrich Schwanitz svarer kort:

I Ja, der findes faktisk en sådan trylleformular - et ord, der dominerer den igangværende diskurs om reformen af de videregående uddannelser i Tyskland - nemlig 'modul'. Tre stemte, bløde konsonanter omslutter som en kostbar indfatning de mørke vokalers klanglige fylde og nedtoner skarpheden i det nutidige indhold med en fløjsagtig indsmigrende tone, der er så blid og sødmefyldt, at den får reformatorernes hjerter til at slå hurtigere. I de ministerielle korridorer hvisker embedsmændene sagte ordet til hinanden. "De videregående uddannelser skal modulopbygges", hører man dem sige. Og ministerens mund er blevet ganske spids af at udtale ordet "modul" så mange gange.

Begrebet stammer fra elektronikken, hvor det betegner en komponent i en maskine, som udgør en enhed i et lukket kredsløb. Der er den fordel ved modulopbygning, at man helt kan udskifte defekte komponenter eller efter behag udvide og variere maskinens funktion ved tilkobling af yderligere moduler. I fremtiden skal også universitetsstudiet indrettes efter dette princip...

Sådan skriver **Dietrich Schwanitz** i indledningen til et essay - som FORSKERforum bringer på de næste sider -

om det moderne universitets betingelser og roller, om en blandet flok studenter og de ændringer, som det påtvinger universitetet. Under overskriften 'modulaire' fortsætter han sarkastisk: "Udtrykket modulopbygning har samme funktion, som 'mætnings-garniture' havde i DDR-gastronomien, blot har den en anden stråleglans". Og denne semantiske energi betrækkes med den nye brogetheds forklaringsværdi, konstaterer Schwanitz, hvis essay på næste side udfolder tanke-rækken.

Forkættet forfatter

Dietrich Schwanitz er tidligere professor i engelsk litteratur og kultur ved Hamburgs Universitet. Han er kendt for at være en stridbar herre, og hans kultur-konservative analyser af det moderne universitet har gjort ham forkættet. Han hævder, at den tyske højskolereform i halvfjerserne ændret klimaede på universiteter og højskoler og gjorde dem til kamppladser for lobbyist-grupper. Individer blev ikke længere primært bedømt efter præstationer, men efter deres gruppetilhør. Der sneget sig en fagforeningsmentalitet ind, hvor solidaritet med éns egen gruppe styrede handlingerne: "Og sådan har vi set, at

netop en institution, som skulle opmuntre de mest begavede, udvikler en ideologi, hvor præstation bliver diskrediteret og elitebegrebet tabuiseret", lyder et af hans udfald.

I 1995 udgav han romanen "Der Campus", som var en nærgående miljøbeskrivelse af universitetet. Respektløst blev stort set alle i miljøet udleveret: lærerne for at være intrigeende og ærekære, studenterne for at være opportunistiske og uden klassisk dannelse, tap'erne for at være mere eller mindre kvalificerede, universitetspolitikere for at være kyniske og opportunistiske ... (se UNIVERSITETSLæreren 106-107 / 1997).

Imod forventning blev bogen en bestseller med 500.000 solgte eksemplarer, og den dannede forlæg for en film (700.000 seere).

Schwanitz blev førtidspensioneret i 1997 - og pensioneringen blev fulgt af kollegiale beskyldninger om, at pensionsgrundlaget ikke var i orden og at han havde udnyttet universitetspersonale til private formål. Schwanitz arbejder netop nu på en ny krimi, som igen udfolder sig i Hamburgs videnskabelige miljø.

jØ

Patentlov

Forskningsstedet kan kun gøre krav på retten til en opfindelse, hvis den ansatte har gjort den som led i arbejdet på universitetet. Hvad den ansatte således laver af private opfindelser - og som ikke er "udslag af arbejdet" - tilhører den ansatte. Køkkenbordsopfindelser, der ikke "udspringer af det konkrete ansættelsesforhold", er forskerens.

Hvis fx en bioteknolog hævder, at han har opfundet en ny mælkesyrebakterie derhjemme på køkkenbordet og universitetet hævder, at den må være gjort i tjenesten, skal universitetet bevise, at opfindelsen er gjort i tjenesten før universitetet kan få retten til patentet. Og kan parterne ikke løse problemet i mindelighed, ender patentsagen ved retten.

Folketingets forskningsudvalg - hvis formand er **Hanne Severinsen (V)** - afgav betænkning om patentloven (L93: Lov om opfindelser ved universiteter og sektorforskningsinstitutioner) i begyndelsen af maj.

Loven overdrager en patentret til en opfindelse med mulige kommercielle muligheder til institutionen. Som modydelse er institutionen forpligtet til at undersøge

de kommercielle muligheder samt til eventuelt at yde en belønning.

Den største forandring med loven er, at forskeren forpligtes til at "meddele" mulige opfindelser til arbejdsgiveren. Hvis dette undlades og det senere viser sig, at kommercielle muligheder ikke blev udnyttet, så har forskeren en erstatomspligt, hvis den retsstridige handling var "forsættelig eller uagtsom" og institutionen kan dokumentere at have lidt et økonomisk tab.

To-måneders frist

Der er en enkelt markant ændring i forhold til lovforslaget: Den frist, som universitetet / forskningsstedet har til at undersøge eventuel patentmulighed / erhvervsmæssig udnyttelse i en opfindelse, nedsættes til to måneder - samt mulighed for, at der lokalt på institutionen fastlægges en kortere frist. I første udkast var der en tolv-måneders frist, dernæst en fire-måneders frist, som imidlertid også blev kritiseret for at være for lang, idet forskeren / opfinderen i denne periode skulle holde opdagelsen tilbage. To-måneders fristen gælder dog ikke for ind-

sendelse af artikler til tidsskrifter, hvor indsendelse sker under fortrolighed og hvor der er peer-review'ere, som bedømmer artiklen før optagelse.

Forslaget viderefører også en vis lokal ret til at fastsætte vederlag. På RISØ har der således været en vis praksis med at udbetale vederlag for opfindelser e.a. - uanset at udnyttelsen heraf ikke gav "overskud". I princippet har den ansatte kun et til vederlag, hvis der er overskud (indtægter "overstiger de af institutionen afholdte udgifter"). Men RISØ kan fortsat selv fastsætte regler for beregningen af det individuelle vederlag, som "belønner innovative medarbejdere".

Ekspert skeptisk

Ophavsret-eksperten Mads Bryde Andersen har argumentet mod intentionerne mod loven. Han har kaldt fx meddelelsespligten - og evt. tjenstlige sanktioner i den anledning - for "et særdele vidtgående brud på indarbejdede retstraditioner". Selv om forslagens intention er at skabe "en effektiv incitaments-struktur, så argumenterer forslaget ikke for, hvordan det gør dette med fjernelse af rettig-

Miljøministeriet og ytringsfriheden

AF KNUD AAGE FRØBERT

De offentligt ansatte har samme ytringsfrihed som andre borgere, for ifølge grundloven og Den Europæiske Menneskerettighedskonvention tilkommer denne frihed enhver. Derfor har de ansatte i Miljøministeriet og dets sektorforskningsinstitutioner ret til offentligt at kritisere ledelsen og dens beslutninger, skriver Knud Aage Frøbert.

De ansatte i Miljøministeriet og i sektorforskningsinstitutioner med nær tilknytning til Miljøministeriet har samme ytringsfrihed som alle andre borgere i Danmark.

Der kan være grund til at slå denne kendsgerning fast, fordi der er opstået tvivl om, hvorvidt ledelsen af Grønlands og Danmarks Geologiske Undersøgelser – GEUS – har forhindret statsgeolog Bjarne Madsen i at offentliggøre en kronik om den såkaldte Bichelrapport vedrørende sprøjtegifte og landbrugets forurening.

Pointen i denne kronik var, at Bichelrapportens anbefalinger var helt utilstrækkelige til at sikre danskerne rent drikkevand.

Hvis det er den reelle grund til, at Bjarne Madsen fik påbud om at trække sin kronik tilbage, giver sagen anledning til store betænkeligheder. For så ser det ud til, at Miljøministeriets ledelse deler den misopfattelse, som politikere og administrative topfolk ofte giver udtryk for, nemlig at de offentligt ansatte ikke må publicere deres egne meninger, men har pligt til kun at offentliggøre det, som ledelsen ønsker offentliggjort.

Men ifølge grundloven og Den Europæiske Menneskerettighedskonvention tilkommer ytringsfriheden enhver. Ordet enhver omfatter selvsagt også de mennesker, der er ansat i den offentlige sektor.

Misopfattelsen skyldes, at man blander nogle principper sammen og derved kommer til et resultat, som ikke er i overensstemmelse med gældende ret.

Man fremhæver således det princip, at den offentligt ansatte arbejder i styrelsens – ministeriets, direktoratets, kommunens,

amtskommunens – tjeneste, handler på styrelsens vegne og derfor skal efterkomme de overordnede tjenestebefalinger. Hvis ledelsen ikke ønsker offentliggørelse af en ansats kronik, må den ansatte ikke offentliggøre kronikken i styrelsens navn.

Ja, just det; i styrelsens navn.

Der må nemlig skelnes imellem, hvad den ansatte skal offentliggøre som led i sit arbejde i styrelsens tjeneste. Hvis han skal skrive en pressemeddelelse om styrelsens holdning til et bestemt problem, er vi uden for det område, der dækkes af grundlovens paragraf 77. Den ansatte skal give udtryk for styrelsens og ikke sine egne tanker. Hvis han skriver et udkast, der ikke tjener dette formål, kan ledelsen selvsagt hindre offentliggørelsen.

Spørgsmålet om de ansattes ret til at offentliggøre deres tanker handler om, hvorvidt de på egne vegne – i læserbreve, kronikker, interview, radioforedrag m.v. – må give udtryk for deres meninger. Den frihed kan ikke tages fra dem, for det vil være en krænkelse af grundloven.

Det skal tilføjes, at en ansat handler på egne vegne, selv om det af for eksempel læserbrevet eller kronikken fremgår, at vedkommende beklæder en bestemt stilling i et bestemt departement eller lignende.

En kronik er ikke skrevet på GEUS' vegne, selv om den er underskrevet med navn og tilføjelsen: Statsgeolog i GEUS.

At de offentligt ansatte har denne ytringsfrihed, er fastslået adskillige gange af Folketingets Ombudsmand. I en meget principiel udtalelse har ombudsmanden understreget, at offentligt ansatte har ganske samme frihed som andre til at deltage i den offentlige debat. Ombudsmanden skrev:

”Det store antal offentligt ansatte taler afgørende imod, at der skulle gælde almindelige begrænsninger for offentligt ansattes ytringsfrihed. Sådanne begrænsninger ville være uforenelige med de hensyn, der ligger bag grundlovens bestemmelse om den demokratiske styre-

form og den herved forudsatte materielle ytringsfrihed”.

En begrænsning følger dog af, at de offentligt ansatte har en tavshedspligt med hensyn til bestemte, faktiske oplysninger, som der er blevet bekendt med gennem deres ansættelse i det offentlige. Og i særlig tilfælde kan hensynet til offentlige myndigheders interne beslutningsproces føre til en begrænsning af de ansattes ytringsfrihed.

Andre begrænsninger i ytringsfriheden end dem, der følger af tavshedspligten, kan normalt kun gælde for personer, der sidder tæt på den politiske eller administrative beslutningsproces. De, der ikke indtager chefstillinger i departementer eller kommuner, og de, der fungerer ude i de offentlige institutioner – herunder sektorforskningsinstitutioner – har frihed til eksempelvis at kritisere politiske beslutninger og administrative procedurer.

En socialrådgiver må kritisere kommunale nedskæringer, og en plejehjemsleder må kritisere kommunens politik på ældreområdet.

Et demokrati forudsætter, at borgerne kan få besked om alle offentlige anliggender. Hvis der ikke offentligt må rejses kritik af videnskabelige rapporter, der lægges til grund for de politiske beslutninger, kan borgerne heller ikke føle sig trygge ved beslutningerne. Kritik må derfor ikke undertrykkes. Den skal imødegås med argumenter. Ellers kan borgerne ikke tage stilling, og så bliver al tale om frie demokratiske valg bare mundsvejr.

Det sker, at der udøves direkte censur mod en offentligt ansat, eller at en embedsmand eller en funktionær afskediges på grund af vedkommendes offentlige meningstilkendegivelser.

Mere udbredte, men også mere farlige for demokratiet er dog de skjulte sanktioner. De består i, at ledelsen lægger et usynligt pres på de ansatte, så disse ikke tør udtale sig af frygt for at vække ledelsens mishag, for ikke at avancere, for at få tildelt mindre spændende arbejdsopgaver og lignende.

Sådanne skjulte sanktioner har lagt en dyne over dele af den offentlige sektor, så offentligheden aldrig hører kritiske bemærkninger om ledelsen og dens beslutninger. Forhåbentlig er der ikke tale om, at der er presset en sådan dyne ned over de ansatte i Miljøministeriet og tilgrænsende områder.

Tidligere bragt i Jyllandsposten d. 6 juni 1999

heder, opkrævelse af godtgørelse samt indberetningspligt og evt. erstatningspligt m.m.

Forskningsministeren afviste Bryde Andersens konkrete forslag om en model med en 'skabelon-lov', hvor de enkelte institutioner selv kan beslutte, om de vil omfattes af forslaget. Det ville give DTU (som støtter forslaget) og KU (som har sine egne regler) mulighed for selv at tilslutte sig forslaget. Ministeren er imidlertid imod, at der skal være forskellige regler mellem institutionerne, og han mener,

at det vil hæmme forskningssamarbejdet på tværs af institutionerne. Men helt grundlæggende ønsker ministeren at erstatte den nuværende retstilstand, hvor forskeren selv har retten til sine opfindelser, med en model, hvor det er institutionen, som har retten til at forhandle og værdisætte opfindelser.

Juraprofessor Mads Bryde Andersen er meget skeptisk over for forslaget's tvangselement:

”Alle, som har forstand på 'technology

transfer', siger samstemmende, at tvang ikke duer. Hvis folk ikke selv arbejder frivilligt og positivt med på patentering, fungerer det ikke! Men tvangselementet ser selvfølgelig godt ud på papiret, for nu ser det ud, som om nogen gør noget ...”

L93: Bidrag til betænkning over forslag til patentlov ved universiteter og sektorforskningsinstitutioner. (Se www.Folketinget.dk under "Forskningsudvalgets udvalgsbilag".)

Dyneløft

Naturvidenskabelige forskere gifter sig med fagfæller,
viser ganske uvidenskabelig undersøgelse

ILige børn leger bedst, lyder et gammelt mundheld. Om det passer vides ikke, men i hvert fald gifter fagfæller sig med hinanden, viser en rundspørge på et naturvidenskabeligt institut på KU.

4 ud af 10 af de videnskabeligt ansatte vip'ere på instituttet er gift med fagfæller. Og halvdelen af disse forsker selv inden for faget.

Vip'ere, der ikke har fået krogen i en fagfælle, har i stedet tit kastet kærligheden på en anden akademiker. Rundspørgen viste således, at 6 ud af 10 vip'-ere deler adresse med en anden akademiker, samt at godt en tredjedel er gift med en anden forsker - fagfælle eller ej.

Ægtefæller med en mellemlang uddannelse som pædagog eller skolelærer skal man heller ikke bruge lup for at finde. Omkring en tredjedel af vip'erne har en ægtefælle eller samboer, der tilhører denne gruppe.

Til gengæld står HK'er og andre med kortere uddannelse umiddelbart ikke i høj kurs hos universitetslærerne. Kun hver tyvende har papirer på en med en kortere uddannelse, og kun to ud af tyve, der ikke er gift eller bor sammen med en partner.

I rundspørgen lykkedes det at få indsamlet data på omkring to tredjedele af instituttets ansatte, så statistisk set skulle den holde vand. Det understreges, at undersøgelsen kun omfatter et institut på Københavns Universitet, og den siger dermed ikke noget om, hvordan det er på andre institutter.

*Troels Ejlerskov Jæger, 15 år
erhvervspraktikant på FORSKERforum*